

Netherlands
(Holland)

HET GEHEIM VAN DEN MEDICUS.

GEDRUKT BIJ J. J. GROEN TE LEIDEN.

HET GEHEIM VAN DEN MEDICUS.

PROEFSCHRIFT

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD VAN

DOCTOR IN DE RECHTSWETENSCHAP

AAN DE RIJKS-UNIVERSITEIT TE LEIDEN,

OP GEZAG VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS

Dr. C. K. HOFFMANN,

HOOGLEERAAR IN DE FACULTEIT DER WIS- EN NATUURKUNDE,

VOOR DE FACULTEIT TE VERDEDIGEN

op Maandag 15 December 1890, des namiddags ten 2 ure,

DOOR

JOAN NICOLAAS JOSEF EDUARD THIJSSEN,

GEBOREN TE ARNHEM

LEIDEN,
S. C. VAN DOESBURGH.
1890.

7/23/29

AAN MIJNE OUDERS.

INHOUD.

INLEIDING.

De verplichting van geneesheeren om de hun door hunne patienten toevertrouwde geheimen te bewaren is sinds eeuwen het onderwerp geweest van talrijke debatten tusschen medici onderling en vooral in later tijd ook tusschen juristen.

En toch is men het er altijd over eens geweest, dat het geheim van den geneesheer evenzeer als dat van den priester van het hoogste belang is en derhalve zoo absoluut mogelijk moet zijn. Bijna altijd echter heeft men gemeend, dat er ten slotte een grens was, waarop de verplichting van geheimhouding moest plaats maken voor die van spreken.

Eerst in den allerlaatsten tijd is men gaan inzien, dat het publiek belang meer gebaat is, wanneer die grens geheel weg valt en er geen enkele uitzondering meer bestaat op het beginsel van absolute geheimhouding.

De ambtseed van den medicus echter is van de vroegste tijden af tot op den huidigen dag vrijwel onveranderd gebleven, ten minste voor zoover die de verplichting tot

geheimhouding betreft, en men heeft slechts uiterst zelden getracht door wijziging van het eedsformulier bestaande bezwaren op te heffen en een einde te maken aan de moeielijkheden, die het geweten van den geneesheer zoo menigwerf kwellen.

Vanwaar die gemoedsbezwaren, die veelvuldige kwellingen? Omdat uit het zwijgen de grootste onheilen kunnen voortspruiten, en de geneesheer menigmaal de eenige is, die kennis draagt van gebeurtenissen en voornemens, die, blijven ze onbekend, noodlottige gevolgen na zich sleepen, zoo voor de maatschappij als voor de particuliere personen. Dan komen plicht en geweten met elkaar in botsing, en in zulke omstandigheden kan men het den ongelukkigen dokter niet euvel duiden, wanneer hij eene wet verwenscht, die hem tot zwijgen doemt en hem in zijn eigen oogen tot een medeplichtige maakt van de afschuwelijkste misdrijven.

Desniettemin is het van het hoogste belang, dat het medisch geheim ongeschonden bewaard blijve, en is het niet anders dan lofwaardig te noemen, dat de wet een strenge straf stelt op iedere bekendmaking van welken aard ook, door den medicus gedaan, omtrent hetgeen hem in zijne betrekking is toevertrouwd. De wet zelf toch wijst bij uitsluiting de medici aan als de personen, tot wie men zich heeft te wenden, wanneer men genees- of heelkundige hulp behoeft; de wet zorg dan ook, dat men zich veilig en onbevreesd tot die medici kunne begeven.

Doet ze dat niet, dan zal het directe gevolg zijn, dat

velen uit vrees voor openbaring van hunne ziekten of van bijkomende omstandigheden, die hun mogelijk nadeel kunnen berokkenen, niet of te laat de hulp der artsen zullen inroepen, waar die dringend noodig is.

Daar zich natuurlijk ook in ons vaderland herhaaldelijk de vraag opdoet, of in ernstige gevallen de medicus heeft te spreken of te zwijgen, is ook ten onzent reeds meermalen van medische zijde beproefd hem te hulp te komen in zijne aarzeling en allen twijfel in deze quaestie weg te nemen [1]).

Het komt mij evenwel voor, dat in vele gevallen de oplossing eerder gevonden wordt, wanneer men de zaak van de juridische zijde beschouwt. Slechts met de wet in de hand stelt men zich op een zuiver standpunt, en laat men zich niet afleiden door bijomstandigheden.

Vóór alles neme men als een heilig adagium aan: „le secret est absolu ou il n'est pas," en, eenmaal overtuigd van de waarde van dit gezegde, komt men mijns inziens veel spoediger tot de oplossing dan wanneer men zich bij ieder bijzonder geval gaat afvragen: „moet ik zwijgen, of doe ik ook beter met te spreken?"

Ik stel mij voor in dit proefschrift in 't kort uiteen te zetten, wat men onder het medisch geheim verstaat, en in hoeverre onze en andere wetten het beschermen. Ik wil niet beweren, dat ik iets nieuws aan het licht zal

---

[1]) Zie o.a. het Academisch proefschrift van DR. ALETRINO. Eenige beschouwingen over den beroepseed der artsen. Amsterdam 1889.

brengen; maar, wanneer zoowel de justitie als de mannen van het vak zoo herhaaldelijk blijk geven dikwijls de zonderlingste begrippen dienomtrent te zijn toegedaan, is het mijns inziens een goede daad op het groote gewicht van de absolute geheimhouding der artsen te wijzen.

EERSTE HOOFDSTUK.

De ambtseed.

De eed door de artsen af te leggen bij de aanvaarding hunner bediening dateert uit oude tijden. Niemand minder dan HIPPOCRATES wordt aangewezen als de schepper van den duren eed, dien de oude Grieken bij APOLLO, ASKLEPIOS en HYGIEIA zwoeren. Veel is sinds die dagen veranderd in den werkkring van den medicus; de chirurgie, voorheen beschouwd als een handwerk, dat men aan mindere lieden overliet, is thans tot eene wetenschap verheven van ten minste evenveel aanbelang als de geneeskunde. Het godsdienstig karakter, dat in vele landen aan het ambt van geneesheer eigen was, is langzamerhand verdwenen, en de arts leeft in onze dagen volkomen als een gelijke onder zijne medeburgers, terwijl er ook geen officieelen band meer bestaat tusschen de artsen onderling. Dat het eedsformulier in verband met die veranderingen ook wijziging moest ondergaan, spreekt van zelf. Onze geneesheeren zweren niet meer bij APOLLO of ESCULAAP; zij leggen bij de aanvaarding hunner bediening

niet meer de belofte af „hunnen leermeester in het vak te eeren gelijk hunne ouders, en hem te steunen in zijn levensonderhoud en in de vervulling van zijne behoeften, en zijn kroost gelijk te achten als hunne broeders." Vermoedelijk acht men de sanctie van een eed onnoodig, om hedendaagsche doctoren er aan te herinneren, dat het de plicht is van ieder beschaafd en ontwikkeld man, om zijne dankbaarheid te toonen jegens zijnen leermeester. Zoo zijn onze medici ook te welopgevoed, dan dat men in hunnen ambtseed nog de belofte zou vergen, „dat ze zich van wellustige daden op de lichamen der vrouwen en mannen, (zoowel vrije als slaven) zullen onthouden." En meer is er nog uit den naïeven Hippocratischen eed weggevallen, wat in het kader van den ouden Griekschen tijd volkomen paste, maar bij ons slechts een glimlach op de lippen zou roepen. Doch het voornaamste en merkwaardigste laatste deel van het oude formulier heeft door alle eeuwen heen stand gehouden. „Ἃ δ'ἂν ἐν θεραπείῃ ἢ ἴδω, ἢ ἀκούσω, ἢ καὶ ἄνευ θεραπείης κατὰ βίον τῶν ἀνθρώπων, ἃ μὴ χρή ποτε ἐκκαλέεσθαι ἔξω, σιγήσομαι, ἄρρητα ἡγεύμενος εἶναι τὰ τοιαῦτα [1]).

Het ligt geenszins op mijn weg eene geschiedenis van den eed door alle tijden heen tot op den huidigen dag te beschrijven; zulk een werk zou in de eerste plaats veel

---

[1]) „Wat ik bij de uitoefening van mijn kunst of ook buiten die uitoefening zal zien of hooren, wat niet naar buiten moet geopenbaard worden, zal ik verzwijgen, zulke zaken tot de geheimen rekenende."

te ver voeren en voorts weinig afdoen tot de verklaring van de vragen, die ik mij bij de bewerking van dit proefschrift gesteld heb. Den Hippocratischen eed vermeld ik slechts, om aan te toonen, dat men reeds in de vroegste tijden het gewicht der geheimhouding heeft ingezien.

En te recht deed men dat. Bij de uitbreiding, die de medische wetenschap in verloop van tijd onderging, leerde men begrijpen, welk een nauwe band er bestaat tusschen de psychische en physische functies van het menschelijk lichaam. Is het „mens sana in corpore sano" een oude wet, het omgekeerde is eene waarheid, die men ook reeds vroeg leerde inzien. Hoe zoude ook een geneesheer met vrucht zijne kunst kunnen uitoefenen, wanneer het ziele-leven van den mensch een gesloten boek voor hem moest blijven! De zieke moet in menig geval zonder de minste achterhoudendheid zijnen geneesheer op de hoogte brengen van zaken, die, in zijne oogen, in gering verband staan met zijn kwaal, maar den man der wetenschap de juiste middelen ter bestrijding aan de hand kunnen doen.

De hoogere vlucht, die de geneeskundige wetenschap nam, had nog een tweede gevolg. Men leerde begrijpen, dat men door de genezing van iederen zieke tevens bijdraagt tot het welvaren der geheele maatschappij. Het beroep van arts begon door deze opvatting een veel hooger standpunt in te nemen; niet alleen de behandeling van zieken, ook de zorg voor het lichamelijk welvaren van allen werd het doel van hun streven. Omgekeerd had de Staat, die in de eerste plaats dit laatste doel beoogt, tot

bereiking er van ook de genezing van enkelen te bevorderen. De zieke moet herstellen, daar dit het belang der maatschappij vordert. De Staat nu heeft, zich eenmaal dezen leefregel voorgeschreven hebbende, geneeskundige wetten saamgesteld, die den medicus dwingen in een hem voorgeschreven spoor te blijven; maar ook heeft hij, door den plicht tot geheimhouding in den ambtseed op te nemen, een stimulans geschapen, door welken de wetenschap den zieke, dien ze tot mededeelzaamheid niet kan dwingen, voor hare doeleinden wint.

De historie bewijst ons, dat werkelijk langs dezen weg het medisch geheim in het eedsformulier gekomen is.

MEIBOM [1]) noemt ons eene menigte getuigenissen dienomtrent van oude priester- en leekenartsen, van HERODOTUS betreffende de Magiërs, van den H. AUGUSTINUS betreffende de Egyptenaren, van VERGILIUS, van SENECA, van PLAUTUS. De Hippocratische eed zelf is het beste bewijs voor de vroege staatsinmenging in dezen. Bevat hij het door mij vooropgestelde principe van het absolute geheim echter wel zuiver?

Beschouwen wij de aangehaalde laatste woorden van het eedsformulier een oogenblik nader, dan zien wij aanstonds, dat het geheim geenszins absoluut is. (*ἅ μὴ χρή ποτε ἐκκαλέεσθαι ἔξω.*) Reeds in de oudste tijden kwam hier de theorie in strijd met de praktijk. Het zuiver be-

---

[1]) JOAN HENRI MEIBOM, Hippocratis Magni orkos sive jusjurandum 1643 pag. 190 vlg.

ginsel: „le secret est absolu, ou il n'est pas" werd reeds aanstonds prijs gegeven, en men ontsloeg den geneesheer van zijn eed, zoodra het belang van den Staat het meebracht te spreken. Dat door deze dubbelzinnigheid de arts dikwijls in de grootste moeielijkheden gewikkeld werd, spreekt van zelf; hij moest voor zich maar uitmaken, of het belang van den Staat, — een zeer rekbaar begrip — er mede gemoeid was, en daar er geen wettelijke sanctie bestond op het schenden van den eed, hing het mijns inziens voornamelijk van de discretie der geneesheeren af, of het hun als geheim toevertrouwde zou geopenbaard worden, of niet. Dat de eed door deze laatste toevoeging in vele gevallen dus een doode letter werd, zal wel geen nadere verklaring behoeven.

Vreemd komt het mij daarom voor, dat er nog zoovelen gevonden worden, die dit goedkeuren. LIEBMANN [1]) noemt het absolute geheim „eine undurchführbare Principienreiterei" en verblijdt er zich over, dat men zich daar spoedig overheen gezet heeft; MEIBOM maakt er zich af met de machtspreuk „salus rei publicae suprema lex esto;" doch geen van beiden waagt er zich aan, den arts een weg te wijzen in de verwarring, die de beide tegenstrijdige begrippen in zijn geest te weeg moeten brengen. Uit het begrip, dat de Staat voor het welzijn der burgers heeft zorg te dragen, vloeit het recht van dien Staat

---

[1]) DR. JUR. J. LIEBMANN, Die Pflicht des Arztes zur Bewahrung anvertrauter Geheimnisse. Frankfurt a/M. 1886, pag 30.

voort om ter bereiking van dat doel de wetenschap der artsen aan te wenden; dit zal niemand betwisten. Maar hoe kan ooit het belang der zieken en daardoor dat der maatschappij bevorderd worden, wanneer men hun het vertrouwen op den geneesheer beneemt, door het medisch geheim, dat in den aanvang uitdrukkelijk gewaarborgd wordt, door eene bijkomende bepaling in te krimpen tot eene facultatieve verplichting, waaraan men zich maar al te gemakkelijk kan onttrekken?

Wij zullen later zien, dat het in de meeste gevallen den geneesheer, die met een weinig schranderheid begaafd is, wel gelukken zal zijn geheim onverlet te bewaren en toch zorg te dragen, dat het publiek geen nadeel lijdt door zijn stilzwijgen.

Desniettemin worden er vele en zelfs zeer bekwame juristen gevonden, die eenen anderen gedachtengang volgen. LIEBMANN besteedt een groot gedeelte van zijn boven aangehaald werk, om aan te toonen, dat in den „Polizeistaat" de arts, als voornaamste orgaan voor het bevorderen der publieke gezondheid, in vele gevallen meer als staatsdienaar dan als verzorger der zieken behoort op te treden. Hij komt ten slotte tot de volgende conclusie:

»Wenn demnach der Arzt nach der Auffassung der „Wissenschaft und der Anerkennung des Staates berufen „ist, an den Aufgaben der Medicinalpolizei Theil zu nehmen, „und wenn diese Aufgaben es erforderen, dass unter „Umständen von der Verpflichtung zur Geheimhaltung

„abgegangen werde, so ist eine auf Grund dieser Stellung „des Arztes zum Geheimwesen gemachte Offenbarung „keine unbefugte, weil das so offenbarte Geheimniss nicht „kraft des Standes oder Gewerbes d. h. nach den für diese „geltenden Grundsätzen als „anvertraut" anzusehen ist."

Dat deze echt Duitsche meening, die den medicus tot een politieagent maakt, niet strekt, om de onzekerheid en den twijfel, die er in moeielijke omstandigheden bij den arts moet oprijzen, te doen verdwijnen, springt duidelijk in het oog.

Met zulk eene uiteenzetting is de praktijk weinig gediend; ze geeft aanleiding tot de grootste willekeur en heeft slechts ten gevolge, dat voor slechtgezinden de eed een doode letter wordt. Ze is menigmaal eene kwelling voor het geweten van den eerlijken, nauwgezetten geneesheer, en heeft, wat nog het ergste is, tot direct gevolg, dat het vertrouwen van het publiek op de stilzwijgendheid des artsen voor goed geschokt wordt.

De Fransche schrijvers zijn naar hunnen aard minder streng in hun oordeel. Het is er echter verre van, dat zij het geheim als absoluut beschouwen. CHAUVEAU en HÉLIE [1]) zeggen: „La loi n'a point de peines, n'a point „de moyens de contrainte qui puissent dans ce cas forcer „la déposition. L'avocat, le prêtre, l'homme de l'art, n'ont „pour arbitres de leur conduite que leur conscience et

---

[1]) CHAUVEAU et HÉLIE. Théorie du Code Pénal, Tome V, pag 13 Paris 1862.

„l'intelligence des devoirs de leur état." Hoe schoon die woorden ook mogen klinken, zij maken de quaestie geenszins uit; ik houd mij overtuigd, dat de meeste, zoo niet alle geneesheeren eene vaste en duidelijke wet zonder excepties verre zullen verkiezen boven een herhaald onderzoek naar hun geweten en de plichten van hunnen staat.

Ook de meening door den heer DE LA FAILLE [1]) in zijn proefschrift geuit komt mij voor verre van juist te zijn. Hij spreekt van een Noodrecht, dat hooger staat dan den eenmaal gezworen eed en wil niet slechts den geneesheer, maar zelfs den biechtvader voor het gerecht doen spreken, wanneer hem dit wenschelijk voorkomt. Later kom ik nog op deze bewering terug, maar ik vraag hier reeds al deze juristen in gemoede, waar het met het vertrouwen van het publiek heen moet, wanneer iedereen, naar gelang zijn luider of zachter sprekend geweten het hem ingeeft, zijn eenmaal gezworen eed op zijde mag zetten.

Intusschen is de hierboven besproken zinsnede nog lang in den eed blijven bestaan; ook in het Latijnsche formulier, dat tot 1818 bij ons in zwang bleef, kwamen de woorden: „nisi Rei publicae ea afferri intersit" voor. Eerst in de instructie van 31 Mei 1818 voor de heelmeesters, plattelands-heelmeesters, vroedvrouwen en apothekers vinden wij dien vagen term vervangen door de belofte: „nimmer

---

[1]) C. BAART DE LA FAILLE. Strafbare schending van geheimen. Groningen 1884.

„aan iemand dan aan den regter, zoo zulks gerequi-„reerd wordt, de geheimen der lijders te openbaren."

Nadat bij art 12 der wet van 1 Juni 1865 (Stbl. n°. 59) een nieuw formulier was vastgesteld, werd ook dit, toen de Wet op het Hooger Onderwijs in 1878 tot stand kwam, wederom eenigszins gewijzigd, zoodat thans de beroepseed volledig luidt:

„Ik zweer (beloof), dat ik de genees-, heel- en verlos- (artsenijbereid-, verloskunde) volgens de daarop wettelijk vastgestelde bepalingen naar mijn beste weten en vermogen zal uitoefenen, en dat ik aan niemand zal openbaren, wat in die uitoefening als geheim mij is toevertrouwd of ter mijner kennis is gekomen, tenzij mijne verklaring als getuige of deskundige in rechten (in de wet van '65 stond „door den rechter") gevorderd of ik anderszins tot het geven van mededeeling door de wet verplicht worde: zoo waarlijk helpe mij God Almachtig (Dat beloof ik)." [1]).

Wij zien, dat thans den medicus niet meer de vrijheid wordt gelaten zijn geweten te laten spreken, zoo naar zijne meening „rei publicae ea afferri intersit." De wet legt thans dit geweten aan strenger banden, doch deze moeten naar mijne meening nog nauwer toegehaald worden. Noch door de wet, noch in rechten moet de arts gedwongen kunnen worden te uiten, wat hem als geheim is toever-

[1]) Art. 21 der wet van 25 Dec. 1878 (Stbl. 33).

trouwd of te zijner kennis is gekomen bij de behandeling zijner patienten.

Wanneer de medicus als deskundige optreedt, afgevaardigd door de rechtbank, om een onderzoek in te stellen, komt hij mijns inziens niet in zijne qualiteit van geneesheer Die functie heeft hoegenaamd niets te maken met zijn gewoon beroep. Dat hij hier openbaren mag, wat hij gezien heeft, spreekt van zelf en zou ook waar zijn, indien de eed deze exceptie niet inhield.

Er wordt in het formulier echter ook van „getuige" gesproken, en dit maakt de zaak veel ernstiger. Waar hij als getuige wordt opgeroepen, worden hem vragen gedaan, omtrent hetgeen hij tijdens de behandeling zijner zieken gezien of gehoord heeft, en moet hij altijd nog onder den naam, dat het „rei publicae interest ea afferri", op last van den rechter de ambtsgeheimen openbaren.

Wij zien dus, dat men niet veel meer gedaan heeft, dan de oude bepaling in een nieuw kleed te steken. Voor de gemoedsrust van den arts is derhalve deze nieuwe bepaling geen weldaad geweest; is de zieke en is de maatschappij er nu door gebaat? Velen zijn van meening, dat, zoo al niet den zieke, in allen geval de maatschappij een ware dienst wordt bewezen, wanneer men den medicus toestaat om, waar het vooral ter opsporing van strafbare feiten noodig geacht mocht worden, in rechten als getuige op te treden en te releveeren, wat bij hem vroeger als onschendbaar geheim gold. Zij, die aldus spreken, maken den behandelenden medicus tot een werktuig der justitie

en stellen hem op één lijn met alle anderen, die hetzelfde met leekenoogen gezien hebben. De dokter komt echter niet aan een ziekbed als politieagent, maar als een vertrouwd vriend, dien men zonder schroom bekend maakt met alles, wat men voor ieder ander, in de eerste plaats voor ambtenaren van justitie en politie zou verzwijgen, juist omdat men onbepaald vertrouwen stelt in zijne stilzwijgendheid en met het enkel oogmerk, om door die openhartige mededeeling hem den weg te wijzen, dien hij ter bereiking van het doel, waarvoor hij geroepen is, te volgen heeft. Maakt men nu geen schromelijk misbruik van dat vertrouwen, wanneer men later van dezen vertrouweling de openbaring dier geheimen eischt? Het eerste gevolg zal zijn, dat bij eene volgende gelegenheid de medicus niet meer geroepen zal worden uit vrees voor revelatie. Wat de maatschappij aan den eenen kant dus zou winnen bij de opsporing van eenen misdadiger, zou ze aan de andere zijde dubbel verliezen. Hoe er dus nog zoovele voorstanders gevonden worden van het aanwenden van den practiseerenden geneesheer als getuige is mij ten eenenmale onbegrijpelijk.

Wanneer wij onze formeele wetgeving op dit stuk beschouwen, zien wij, dat ze overal het standpunt aanneemt, waarop ik mij hier geplaatst heb.

Art. 1936 3e B. W. geeft vergunning, om zich van het geven van getuigenis in rechten te verschoonen aan: „alle degenen, die uithoofde van hunnen stand, beroep „of wettige betrekking tot geheimhouding verplicht zijn,

„doch alleen en bij uitsluiting nopens hetgeen, waarvan „de wetenschap aan hen als zoodanig is toevertrouwd."

Art. 163 Wetb. v. Strafvord. zegt betreffende het afleggen van getuigenis: „Van het geven van getuigenis „en zelfs van het afleggen van onbeëedigde verklaring „kunnen zich verschoonen zij, die uithoofde van hunnen „stand, hun beroep of hun ambt tot geheimhouding ver- „plicht zijn, doch alleen omtrent hetgeen, waarvan de „wetenschap aan hen als zoodanig is toevertrouwd."

Verschoonen kunnen zij zich dus altijd, en nergens vinden wij buiten den eed eene bepaling, die den rechter de bevoegdheid verleent, aan den practiseerenden medicus een ambtelijk bevel tot spreken te geven; in allen geval kan en mag hij zich zelf te allen tijde ontslaan van het geven van getuigenis. Uit dat alles blijkt, dat de eed, een product van duizende jaren her, niet meer past in het kader van onze huidige wetgeving. De woorden: „tenzij „mijne verklaring als getuige of deskundige in rechten „gevorderd worde" zijn overbodig en geven, zoolang zij in stand blijven tot de grootste verwarring aanleiding.

Van vorderen toch kan men in ons recht niet spreken in gevallen, waarin men de volle bevoegdheid heeft om zich te verschoonen. Hoogstens kan men het dan verzoeken of vragen noemen. Waar gevorderd wordt, bestaat eene verplichting; men zou dus in de hierboven genoemde artikelen van het B. W. en van het Wetb. van Strafvord. eene verplichting om te spreken moeten

vinden, terwijl er integendeel van eene verplichting tot geheimhouding gesproken wordt.

De verklaring, die DR. ALETRINO in zijn proefschrift van deze woorden geeft, komt mij als de eenige juiste voor, al begrijp ik de consequentie in zijne redeneering niet, waar hij op dezelfde bladzijde nog den rechter de bevoegdheid wil toekennen, om in voorkomende gevallen den arts te ontslaan van zijn eed [1]), Zijne conclusie komt hierop neer: een arts, als deskundige of getuige voor de rechtbank geroepen, kan zich in het algemeen niet verschoonen van het geven van inlichtingen of getuigenis van datgene, waarvan hij, zelfs in zijne qualiteit, inlichting of getuigenis kan geven; b v. een arts loopt op straat en komt in aanraking met iemand, die na een vechtpartij een ontwrichten arm heeft, hetwelk hij als arts kan herkennen aan houding enz. enz., iets wat een leek niet zoo gemakkelijk kan. De arts, later voor het gerecht gedaagd, moet getuigen, omdat hij, in zijne qualiteit van arts nu beter getuigen kan, dan een ander; en wijl het geheim van dien geluxeerden arm niet tot zijne kennis was gekomen in de uitoefening van zijn beroep, kan en mag hij zich niet verschuilen achter zijn ambtseed.

Heeft er echter b. v. in een huisgezin vergiftiging plaats gehad, en wordt daar een medicus geroepen om te helpen, dan moet hij later voor de rechtbank geroepen, zich verschoonen van het afleggen van getuigenis, als zijnde

---

[1]) ALETRINO, pag. 24.

de dingen, die hij weet omtrent het geval, hem ter oore gekomen in de uitoefening van zijn beroep. Daarentegen moet de arts, die op requisitoir van het openbaar ministerie moet onderzoeken of de opgegraven ingewanden van den overledene vergift bevatten, of onder de gebruikte spijzen vergift is gemengd, of de verdachte persoon compos mentis is enz. enz., getuigen, en hij kan zich niet verschoonen. Dit alles zou evenzeer waar zijn, wanneer er van de woorden hierboven aangehaald in den eed niets te vinden was.

Ook de laatste woorden van den eed zijn, in het licht van ons tegenwoordig wetboek van strafrecht gezien, overbodig geworden. Bovenaan staat art. 272, dat van geen exceptie rept; maar ook elders zoek ik te vergeefs naar eene bepaling, die den medicus tot „het geven van mededeeling verplicht." De delicta reticentiae (art 135 en 136 Swb., later uitvoeriger te behandelen) worden toch gevolgd door 137, in welk artikel de beide voorgaande „niet van toepassing verklaard worden op hem, die door „de kennisgeving gevaar voor eene strafvervolging zou „doen ontstaan voor een ander, bij wiens vervolging hij „zich uit hoofde van zijn ambt of beroep van het afleggen „van getuigenis zou kunnen verschoonen." Zoo ontheft art. 11 Wetb. v. Strafvord, algemeen bekend als het artikel zonder sanctie, juist hem van de verplichting, al de misdrijven in het artikel genoemd aan het openbaar ministerie mede te deelen, „die uit hoofde van hun stand, beroep of wettige „betrekking verplicht zijn tot geheimhouding."

Laten we de laatste zinsnede geheel weg, dan ziet de eed, aldus besnoeid, er wel wat moderner uit, en het valt niet te ontkennen, dat een bron van voortdurende onrust voor het geweten van den angstvalligen geneesheer is weggenomen, terwijl de rechter ook niet meer voor het dilemma gesteld wordt, of hij het medisch geheim zal eerbiedigen, of niet.

Gaarne zeg ik met BOUNO LACOMBE: „Nul n'est assez „sûr de lui-même pour mettre sa conscience à la place „de la loi" [1]).

Zien wij thans wat de uitdrukking: „in die uitoefening „mij als geheim is toevertrouwd of ter mijner kennis is „gekomen" beteekent. In een schrijven in de Geneeskundige Courant van Maart '76 beweert een geneesheer moeielijkheid in zijne praktijk te ondervinden bij het vage en onduidelijke van dien term, die zijns inziens voor meerdere uitleggingen vatbaar is; hij vraagt daarom aan collega's en juristen opheldering. Naar ik verneem is die opheldering tot dusver nog niet verleend [2]), ofschoon die mijns inziens toch wel te vinden is. De quaestie is namelijk, of de woorden „als geheim" ook bij „ter mijner kennis „is gekomen" behooren, dan wel of die laatste uitdrukking ook op zich zelf staat. De memorie van toelichting op art. 21 der wet van 1878 kan ons hier niet dienen. Zij vermeldt geen enkel woord ter opheldering, terwijl

---

[1]) BOUNO LACOMBE. Le secret professionnel en médecine Bordeaux 1885

[2]) Zie ALETRINO, pag. 16 vlg.

men ook bij de behandeling der wet in de 2e Kamer art. 21 onbesproken heeft gelaten, zoodat we de zinsnede taalkundig moeten onderzoeken. Mijns inziens maakt de plaatsing van het woordje mij, dat de woorden als geheim slechts bij het eerste gedeelte behooren, zoodat alles wat tot de kennis van den medicus komt in de uitoefening van zijne bediening, hetzij het als geheim is toevertrouwd, hetzij niet, door hem behoort te worden verzwegen. Stonden de woorden als geheim vóór het woord mij, dan sloegen ze ook op het tweede gedeelte der zinsnede, en dan was het slechts een vereischte te zwijgen, wanneer de mededeeling onder verzoek van geheimhouding zou zijn gedaan. Geen gering verschil voorwaar!

Deze uitbreiding van het medisch geheim heeft men altijd en bijna overal erkend. De Hippocratische eed gaat zelfs nog veel verder. Daar toch lezen wij: ἢ καὶ ἄνευ ϑεραπείης κατὰ βίον τῶν ἀνϑρώπων (ἢ ἴδω ἢ ἀκούσω). Over hetgeen hij buiten de uitoefening van zijn beroep zag of hoorde, had in die dagen de geneesheer dus te zwijgen, een zeer vage uitdrukking, want, terwijl niemand zal beweren, dat het geheim zich uitstrekte tot alles, wat de medicus door den dag zag of vernam, is het ontzettend moeielijk eene grens aan te wijzen, die hij niet mocht overschrijden zonder zijn eed te violeeren.

De reeds vroeger genoemde Latijnsche eed, die hier eertijds bij de promotie gevorderd werd, maakte er zich eenvoudiger af: „Audita vel visa inter curandum silentio suppressurum."

Zoo stelde de Medische faculteit te Parijs de formule vast: „aegrorum arcana, visa, audita, intellecta eliminet nemo.”

Het Duitsche Medicinal-edict echter schreef in 1725 voor, dat de doctoren, „die ihnen entdeckte heimlichen „Mängel und Gebrechen niemand offenbaren” mochten, eene al zeer enge bepaling, die slechts voor geheime ziekten gold, „die ihnen entdeckt sind.”

Onze instructie van 1818 bevatte de woorden: „die in „het uitoefenen der kunst tot mijne kennis zouden komen „en welker ontdekking tot schande of schade van den- „zelven zouden kunnen verstrekken.”

Hieruit is onze eed in 1865 (Stbl. 59) voortgekomen. De laatste zinsnede is wijselijk geschrapt, daar men het niet aan de zwaartillendheid van den geneesheer kon overlaten, in hoeverre een of ander feit tot schande of schade van de patienten zou kunnen verstrekken. De eerste hier besproken woorden heeft men willen verduidelijken, en men is daardoor, zooals dikwijls geschiedt, onduidelijker geworden.

In Frankrijk vinden wij twee arresten van het Cour de Cassation in deze quaestie. Het eerste van 26 Juli 1845 houdt in, dat het niet voldoende voor het verschoonen is, dat de geneesheer in de uitoefening van zijne bediening tot de kennis van het geheim is gekomen, maar dat het hem onder het zegel van geheimhouding moet zijn toevertrouwd; terwijl het tweede van 1 Aug. 1845 zegt: dat de geneesheeren, vroedvrouwen enz kunnen belast worden met het bewaren van geheimen, die zij,

zonder zich aan vervolging bloot te stellen, niet kunnen openbaren, maar dat uitdrukkelijk die last moet zijn opgelegd.

Deze arresten wijzen beide uit, dat men in Frankrijk op een minder ruim standpunt staat dan bij ons. Wat daar te lande dus een medicus heeft vernomen in de uitoefening zijner bediening mag hij mededeelen, wanneer het hem slechts niet onder uitdrukkelijk verzoek van geheimhouding is gezegd. CHAUVEAU en HÉLIE noemen dit de algemeen heerschende opinie en halen slechts M. LE GRAVEREND aan als de eenige, die deze meening betwist en den medicus door den rechter van de verplichting wil ontslaan, om te zwijgen, waar het noodig mocht zijn te spreken, hoe hij ook aan de wetenschap mocht zijn gekomen. [1])

Eene meening, als in onzen eed is neergelegd, vinden wij daar echter nergens verkondigd, en toch komt mij deze voor, de juiste te zijn. Ongetwijfeld had de wetgever zich duidelijker kunnen uitdrukken, maar als de verklaring, die ik hier aan die besproken zinsnede heb trachten te geven, de ware is, is zij zeker rationeeler, dan die men in den vreemde blijkt te zijn toegedaan.

Tot het goede begrip van het besprokene is echter nog eene verklaring van het woord g e h e i m noodig. Ik kan den omvang van de beteekenis van dat begrip niet duidelijker mededeelen dan door de meening van het

---

[1]) CHAUVEAU et HÉLIE, dl V, pag 15.

„Reichsgericht" te vermelden. Dit drukt zich aldus uit: „Das Geheimniss handelt sich nur um solche Dingen, die er bei der Ausübung seines Amtes, Standes oder „Gewerbes als Arzt erfahren hat. Dahin können nicht „blosz die Krankheiten selbst, die er heilen sollte, sondern „auch andere Dingen gehören, die er bei der Untersuchung „oder bei der Behandlung der Kranken oder über die Ur- „sachen der Krankheit kennen gelernt hat, überhaupt „solche, wenn auch nicht zu den Krankheiten selbst zu „rechnenden Thatsachen, deren Kenntnisnahme in das „Gebiet der Ausübung des Berufes des Arztes als solchen „fällt, und die er in seiner Eigenschaft als Arzt wahrge- „nommen hat." Uitdrukkelijk zegt daarop het Reichs- „gericht: „Anvertraut ist es, wenn es als Geheimniss, „also nach dies Vorstehenden, mit der ausdrückliche Auf- „lage des Geheimhaltens oder unter solche Umständen „demselben mitgetheilt oder seiner Kenntnisnahme unter- „worfen wurde, aus deren sich die Anforderung des Ge- „heimhaltens stillschweigend ergab." [1])

Tot zoover het Reichsgericht, welks uitspraak niet den minsten twijfel omtrent zijne interpretatie van den eed toelaat. Dat er in Frankrijk ook nog bekwame lieden gevonden worden, die in deze meening het eenig heil zien, blijkt uit de korte en heldere uitspraak van BROUARDEL in zijn uitmuntend werk: „le secret medical."

---

[1]) Entscheidungen des Reichsgerichts in Strafsachen. Bd. XIII, 1e heft, n°. 21.

»Le secret", zegt hij, „est pour le médecin tout ce qu'il „a appris à l'occasion des ses fonctions, ce qu'il a vu, „entendu ou compris."

Of de woorden „in de uitoefening" hier ook tot moeielijkheid aanleiding hebben gegeven, is mij nergens gebleken. De beteekenis is dan ook mijns inziens eenvoudig geen andere dan: „ten tijde, dat hij uitoefent en als zoodanig." Wat hij dus toevallig te hooren krijgt buiten zijn functie, behoort niet tot het geheim, al betreft het ook zijn patient. De zin van het woord „in" kan dan ook moeielijk eene andere zijn; ik heb echter gemeend dit te moeten vermelden, omdat elders (bij de behandeling van art. 147 Wetb. v. Strafrecht) de uitspraak van Prof. DE VRIES noodig was, om de beteekenis er van vast te stellen.

Zoo zien we dus, dat in verloop van tijd de eed der geneesheeren meer en meer streng geformuleerd is, en dat gezaghebbende juristen en medici van onzen tijd hem nog meer besnoeien willen, opdat het geheim, dat hij waarborgt, een absoluut geheim worde zonder exceptie.

Ik ben hunne meening ten zeerste toegedaan en zou het daarom in de eerste plnats wenschelijk achten, dat men die exceptie, die reeds tot zooveel verwarring en verkeerde uitlegging aanleiding heeft gegeven en zeer zeker blijkt uit den tijd te zijn, deed vervallen uit ons eedsformulier. Gaarne beaam ik wat CHAUVEAU en HÉLIE daarover zeggen in hun théorie du Code Penal: „La société

„n'a-t-elle d'autre intérêt que de découvrir partout les „indices des crimes? N'a-t-elle pas aussi l'intérêt non „moins sacré de maintenir la sûreté des relations des „citoyens, de proteger la foi jurée, de veiller à l'accom-„plissement des devoirs moraux?"

HOOFDSTUK II.

De Strafbepaling.

A. VREEMDE WETGEVING.

In vroegeren tijd schijnt men aan den eed meer kracht te hebben toegekend, dan men in onze moderne samenleving durft doen. De voornaamste sanctie lag in het eedsformulier zelve opgesloten, en als bovendien wereldlijke straffen dengene wachtten, die het bezworene schond, dan stond er één straf op eedschennis in 't algemeen en niet op afzonderlijke gevallen verschillende sanctie. In plaats nu van die algemeene straf zijn voor verschillende omstandigheden verschillende strafbepalingen toepasselijk verklaard. Zoo is het ook gegaan met den eed der geneesheeren. Vóór den Code Pénal vinden wij nergens eene bijzondere strafbepaling bestemd voor hem, die het medisch geheim schond; in dit wetboek vinden wij het schenden van geheimen het eerst als een speciaal delict vermeld. Waarom het daar gebracht is in één titel met „Calomnies et Injures'' doet hier weinig ter zake, daar wij het art. 378 geheel

op zichzelf en afgescheiden van zijne omgeving beschouwen. Het artikel luidt:

„Les médecins, chirurgiens et autres officiers de santé „ainsi que les pharmaciens, les sages-femmes et toutes „autres personnes dépositaires, par état ou profession, des „secrets qu'on leur confie, qui, hors le cas où la loi les „oblige à se porter dénonciateurs, auront révélé des secrets, „seront punis d'un emprisonnement d'un mois à six mois „et d'une amende de cent francs à cinq cents francs."

Daar de Fransche wet de bron is geweest, waaruit alle andere strafwetgevingen geput hebben bij de samenstelling hunner artikels over schending van geheimen, is het niet ondienstig dit artikel eens nader te beschouwen.

In het eerste gedeelte van art. 378 stelt de wet het beginsel van het geheim vast. In het tweede gedeelte noemt zij eene uitzondering voor het geval, dat de bezitters van dat geheim tot openbaring verplicht zijn. Bespreken wij thans eerst het begin.

Tot het einde van 1885 hadden zoowel het Cour de Cassation als bijna alle juristen als een stelregel aangenomen, dat de openbaring slechts dan strafbaar is, als zij gedaan is met de bedoeling om te benadeelen. Door een arrest van 18 Dec. 1885 [1]) toont het opperste gerechtshof echter op deze meening te zijn teruggekomen. Het besliste toen: „que le délit existe dès que la révélation „a été faite avec connaissance indépendamment de toute

---

[1]) Journal Le Droit 22 Dec. 1885.

„intention de nuire." Het is buiten twijfel waar, dat deze laatste uitspraak de taak der geneesheeren geenszins verlicht, doch hun veel strenger verplichtingen oplegt. Desniettemin geven allen, die tegenwoordig deze quaestie bespreken, gaarne toe, dat dit de ware uitlegging van het artikel is, en dat de vorige meening, door hoevelen ook aangehangen, moeielijk te rijmen valt met de woorden van de wet. Ik voor mij acht het ook van het hoogste gewicht, dat de „intention de nuire" niet behoort tot de elementen van het delict. Juist omdat honderd andere beweegredenen dan deze den geneesheer kunnen leiden tot revelatie, moet mijns inziens de patient zekerheid hebben, dat, onder welke omstandigheden ook, het geheim geheim blijve. Zoo kan ik het ook geenszins eens zijn met de meening van LAMBERTS HURRELBRINCK, in zijn Academisch proefschrift [1]) uitgesproken: „Het is natuurlijk" zegt hij, „dat niet alles, wat ter kennis is gekomen van „hen, die in art. 378 C. P. genoemd of bedoeld worden, „onder de rubriek van geheimen valt. Men ziet door den „samenhang met de vorige artikelen, dat de wetgever „zich bezig hield met de benadeeling, die aan iemands „goeden naam kan worden toegebracht, hetzij door laster- „taal, hetzij door andere beleedigende uitdrukkingen. De „schending van geheimen is dus door den wetgever opgevat „als eene zuster van laster en beleediging."

---

[1]) Iets over schending van geheimen. Acad. proefschr. door L H J. LAMBERTS HURRELBRINCK. Leiden 1880.

De zaak welke aanleiding heeft gegeven tot het boven geciteerde arrest van het Cour de Cassation levert het beste bewijs voor de veranderde meening op. Dr WATELET te Parijs werd in het blad le Voltaire beschuldigd door slechte consultatie de oorzaak te zijn geweest, dat zekere BASTIEN te Algiers was overleden. WATELET, in zijn eer en goeden naam gekrenkt, schreef daarop in het dagblad „le Matin" eene uitvoerige apologie, waarin hij den geheelen loop der ziekte uiteenzette en aantoonde, dat bij hem, ook in de verte, geen schuld kon bestaan aan het sterfgeval. [1]) Het hof, dat de aanklacht wegens deze openbaring tegen WATELET gedaan, in cassatie behandelde, erkende dit ook gaarne, maar zegt in zijne overwegingen o. a.: „attendu que la disposition de l'art 378 „est générale et absolue et qu'elle punit toute révélation „du secret professionnel, sans qu'il soit nécessaire d'établir „à la charge du révélateur l'intention de nuire; attendu „qu'en imposant à certaines personnes sous une sanction „pénale, l'obligation du secret comme un devoir de leur „état, le législateur a entendu assurer la confiance qui „s'impose dans l'exercice de certaines professions et garantir „le repos des familles qui peuvent être amenées a révéler „leurs secrets par suite de cette confession nécessaire; „que ce but de sécurité et de protection ne serait pas „atteint, si la loi se bornait à réprimer les révélations „dues à la malveillance en laissant toutes les autres impu-

---

[1]) Le Matin, 13 Décembre 1884.

„nies; que le délit existe dès que la révélation est faite „avec connaissance, indépendamment de toute intention de nuire...."

Tot zoover het Cour de Cassation [1]), dat door deze duidelijke en uitvoerige uiting van zijne meening veel wanbegrippen heeft weggenomen en een helder principe heeft vastgesteld, waaraan de rechters van alle landen zich zonder eenig bezwaar kunnen houden. De gevolgen van deze uitspraak zijn, zooals te verwachten valt, niet gering te achten.

Al heeft de geneesheer de zuiverste bedoelingen, al is hij ook volkomen te goeder trouw, hij is strafbaar volgens de wet, en het staat slechts aan den rechter om dezen laatsten eene lichtere straf op te leggen, dan hem, die de openbaring doet met „l'intention de nuire."

Het opzet is in Frankrijk zelfs geen vereischte meer voor de strafbaarheid, zoodat ook iedere onwillekeurige mededeeling door den geneesheer in een onbewaakt oogenblik gedaan hem voor de rechtbank kan brengen. Velen noemen deze uitlegging van het artikel wat al te streng.

Op die wijze zou het ambt van geneesheer een ondraagbare last zijn, en de ongelukkige arts zou, waar hij zich ook bevindt — en zijn beroep dwingt hem zich voortdurend in de samenleving te bewegen — steeds gekweld en vervolgd worden door de gedachte: „Zeg ik ook te

---

[1]) Het volledig arrest is te vinden in Dr. P. BROUARDEL, Le secret medical, Paris, 1887, blz. 19 vlg., alwaar deze zaak uitvoerig besproken wordt.

veel? Ben ik door deze of gene onschuldige mededeeling ook reeds strafbaar?"

Ik durf beweren, dat zij, die aldus spreken, niet van kortzichtigheid zijn vrij te pleiten. Het artikel toch is niet alleen opgesteld voor médecins, chirurgiens en sages-femmes, maar geldt toch evengoed en niet in de laatste plaats voor geestelijken, terwijl art. 187 C. P. de geheimhouding der telegrafisten en postambtenaren eveneens verzekert.

Dat de verplichting tot geheimhouden van deze personen vooral van geestelijken, zoo absoluut mogelijk is, zullen slechts weinigen betwisten.[1]) Welnu, mij is nog nooit ter oore gekomen, dat genoemde personen door voortdurende gewetenswroeging gekweld werden, of steeds gebukt gaan onder den angst, dat zij iets zullen openbaren van het hun toevertrouwde. In den aanvang moge het eenige moeielijkheid opleveren, spoedig genoeg leert men onderscheiden, wat men zwijgen moet en wat men kan mededeelen.

---

[1]) Mr. C. BAART DE LA FAILLE is evenwel van een andere meening Hij beweert op pag. 27 van zijn proefschrift, dat de biechtvader voor den rechter geroepen, verplicht is het hem in de biecht toevertrouwde te openbaren. Hoewel deze bewering slechts in een verwijderd verband staat met het onderwerp, door mij behandeld, kan ik toch niet nalaten er hier protest tegen aan te teekenen. Het is een groot geluk te noemen, dat er nog geen rechter gevonden is, die, al was hij ook de meening van den Heer DE LA FAILLE toegedaan, haar in de praktijk heeft willen toepassen. Een der grondslagen van den Katholieken godsdienst zou er door in het hart getast worden, en de onaangenaamheden, die een dergelijke toepassing der wet zou verwekken, om niets ergers te noemen, zouden niet te overzien zijn.

Vestigen wij thans een oogenblik de aandacht op de woorden: „hors le cas où la loi les oblige à se porter dénonciateurs." Deze verplichting sloeg eertijds op verschillende gevallen, waarin de wet een ieder strafte, die weigerde getuigenis af te leggen, of die verzuimde eene zaak aan te brengen. In verloop van tijd is in sommige gevallen de wet, in andere hare interpretatie geheel veranderd. De geciteerde woorden zijn evenwel in art. 378 blijven staan en geven door dit verzuim herhaalde malen aanleiding tot groote moeielijkheid.

De openbaring was verplicht in de volgende gevallen:

1° Samenzweringen tegen de veiligheid van den Staat. Hierop sloegen de artikelen 103—107 van den C. P., welke zijn afgeschaft door de wet van 28 April 1832.

2° Valsche munt. Dezelfde wet van 28 April 1832 schafte art. 136 en 137 C. P. af, betrekking hebbende op het niet aangeven van dat misdrijf.

3° Het edict van Dec. 1666, hetwelk de aanwijzing beval van de namen der gewonden, bij twisten en politieke woelingen. Dit edict, hoezeer ook te allen tijde bestreden, werd herhaalde malen bevestigd, het laatst in 1832 door een „ordonnance de police" van den prefect GISQUET na de bloedige dagen van 5 en 6 Juni van dat jaar. Na dien tijd is men vooral door de moedige verklaring, die de arts DUPUYTREN voor den rechter aflegde: „Je n'ai pas vu d'insurgés dans mes salles d'hôpital; je n'ai vu que des blessés", tot betere gedachten gekomen.

De ordonnantie van 1 Jan. 1836 legt die verplichte aanwijzing niet meer op aan de geneesheeren, en sinds schijnt de administratie dit definitief goed te keuren.

4° art. 30 van den Code d'instruction criminelle, overeenstemmende met art. 11 van ons Wetboek van Strafvord — het noemt echter slechts bepaalde misdrijven — mist evenals dit alle sanctie. De geneesheer kan mijns inziens hier dus zijn verplichting tot geheimhouding gerust hooger stellen dan dit voorschrift. In Frankrijk denkt men er tegenwoordig ook zoo over.

5° art. 80 van den Code d'instr. criminelle. De geneesheer is zeer zeker verplicht te verschijnen op de dagvaarding; maar eenmaal voor den rechter staande mag hij zich op zijn geheim beroepen en behoeft hij geenszins te openbaren, wat hij in de bediening zijner functie heeft vernomen. Aldus is het uitgemaakt door het Cour de Cassation in een arrest van 26 Juli 1845.

6° art. 55, 56 en 57 Code Civil en art. 346 C. P. handelende over de aangifte van geboorten. Art. 346 C. P. straft de overtreding van de artikelen 55 en 56, maar niet van 57. Welnu, art. 57 legt de verplichting op, om bij de aangifte den naam der ouders te noemen, het eenige wat de medicus hier als zijn geheim heeft te beschouwen, wanneer b.v. eene ongehuwde vrouw zijn hulp bij de bevalling heeft ingeroepen. Aldus heeft ook het opperste gerechtshof beslist bij 3 arresten, van 16 Sept. 1843, 1 Juni 1844 en 1 Aug. 1845, zich daarbij tevens beroepende — en dat is hier van belang — op art. 378 C. P.

7⁰ art. 475 C. P. Het artikel verplicht hotelhouders, „loueurs ou logeurs de maisons garnies," een register te houden en aan de politie te vertoonen van de namen dergenen, die in hun huis geslapen hebben. Het Cour de Cassation heeft in een arrest van 12 Sept. 1846 uitgemaakt, dat dit art. 475 limitatief was en niet mocht uitgebreid worden tot de „maisons de santé et d'accouchement."

8⁰ art. 13 van de wet van 3 Mrt 1822 over epidemische ziekten. Deze wet is formeel en laat niet de minste ontduiking toe. In verband met art. 378 C. P. zijn in Frankrijk mijns inziens de medici dus gedwongen aangifte te doen van besmettelijke ziekten; weigeren zij dit te verrichten, dan dreigt art. 13 hen met veel strenger straffen dan anderen, die hetzelfde verzuim plegen. Dr. Brouardel, aan wiens werk ik de hier opgesomde gevallen heb ontleend, [1]) is van meening, dat ook hier de wet niet dwingt het medisch geheim te schenden. Hij geeft toe, dat aan de verplichting tot aangifte niet is te ontkomen, maar hij ziet hierin geen schending van geheimen. De ziekten hier genoemd zijn, zegt hij slechts „maladies épidémiques et perstilentielles" zooals de wet zegt; deze ziekten verzwijgt men niet; het zijn niet de zoogenaamde geheime ziekten, noch de overerfelijke.

Diergelijke interpretatie van het „secret médical" is op zijn zachtst genomen gewaagd te noemen. Het is zeker waar, dat de verplichte geheimhouding in de eerste plaats

---

[1]) Brouardel, blz 137 vlg.

bij geheime en overerfelijke ziekten vereischt wordt, maar daarmede is niet gezegd, dat het niet ook bij andere, zelfs bij zeer nietige en onschuldige ongesteldheden, van het hoogste gewicht kan zijn te zwijgen.

Ik kan dus niet tot de absolute conclusie van Dr. BROUARDEL komen, dat er geen gevallen meer zijn, „ou la loi oblige les medicins à se porter dénonciateurs", maar ik ben het volkomen eens met zijne bewering, dat de exceptie van art 378 C. P. moet verdwijnen.

Wanneer men de wet van 1822 dan wijzigt, is men in Frankrijk op een zuiver standpunt gekomen.

Men zal wellicht vinden, dat ik wat al te uitvoerig ben geweest met mijne opsomming van Fransche wetten en ordonnantiën, te meer daar de Nederlandsche strafwet absoluut zwijgt over de verplichte revelatie. Al bevat echter ons artikel niets dienomtrent, in den eed — wij zagen het reeds — bestaat de bepaling nog altijd Aangezien nu de meeste van de hierboven vermelde quaesties zich ook bij ons voordoen, heb ik het niet ondienstig geacht te vermelden, hoedanig de conclusies van het Cour de Cassation in Frankrijk in de meeste gevallen zijn, zooals DR. BROUARDEL die mededeelt, terwijl tevens blijkt, hoe het de praktijk gelukt, zich meestal op eenvoudige wijze te redden uit voorkomende moeielijkheden. Bovendien — en dit is wel het voornaamste — levert het medegedeelde het bewijs op, dat de Fransche medici alle exceptiën door de wet op hun geheim gesteld, wenschen verwijderd te zien, en, door den gewraakten term

in art. 378 weg te nemen, den wetgever willen beletten nieuwe exceptiën in te voeren.

Over de overige vreemde wetgevingen kunnen wij vrij wat korter zijn, daar ze in hoofdzaak met art 378 C. P. overeenstemmen. Het is een merkwaardig feit, dat in de meeste strafwetten onder de vele personen, die door hun ambt of beroep tot geheimhouding verplicht zijn, de geneesheeren de eer genieten afzonderlijk vermeld te zijn; wel een bewijs van hoeveel belang men het bewaren van het secret médical rekent.

Art. 458 van den Code Pénal Belge luidt nagenoeg gelijk als art. 378 C. P. Alleen wordt nog afzonderlijk gezegd: „hors le cas où ils sont appelés à rendre témoignage en justice". Daar ik boven bij de bespreking van den eed reeds voldoende mijne meening omtrent den dokter-getuige heb uiteengezet, bepaal ik mij hier slechts tot deze mededeeling

In § 300 van het Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich vinden wij eene belangrijke toevoeging. Nevens de „Aerzte, Wundärzte, Hebammen und Apotheker" vinden we daar de verplichting tot geheimhouding ook opgelegd aan: „die Gehülfen dieser Personen" eene uitstekende uitbreiding. Op ziekenzalen toch moeten de verplegers en verpleegsters de diagnose weten; dat is onvermijdelijk. Wat nu zou de stilzwijgendheid van den geneesheer den patient geven, als er meerdere anderen waren, die niet verhinderd werden den aard zijner ziekte, dien ze in hun beroep leerden kennen, te openbaren!

Wel zullen de besturen van gasthuizen ook buiten Duitschland aan de bedienden de verplichting van geheimhouding opleggen, maar waar de wet bij het opsommen van verschillende beroepen, den artsen de eerste plaats verleent, doet ze zeker eene nuttige daad, „die Gehülfe dieser Personen" aan hetzelfde voorschrift te binden.

De Duitsche wet spreekt ook niet meer van gevallen, waarin de wet tot spreken dwingt, maar stelt daarvoor een term in de plaats, die door zijne vaagheid mijns inziens tot nog grooter willekeur aanleiding geven kan. Zij straft namelijk de artsen enz., wanneer ze „unbefugt" Privatgeheimnisse offenbaren.

Het behoeft geen betoog, dat in een land, waar aan het publiek gezag zulk eene uitgebreide macht is toegekend, de Staat maar al te dikwijls de artsen „befugt" zal verklaren, om hun geheim te laten varen en mededeeling te doen van vele zaken, die in andere landen als beroepsgeheimen geëerbiedigd worden. Dat men in Duitschland werkelijk van meening is, dat het zoo behoort te zijn, bewijst Dr. LIEBMANN, die in zijn bovengenoemd werk op blz. 42 verklaart: „Die Garantie des Staates, „dass seine approbirten Aerzte das anvertraute Geheim„niss bewahren werden, ist daher keine absolute. Nach „zwei Richtungen wird der von ihm aufgestellte Grundsatz „durchbrochen. Wenn Interessen des Staates in Frage „stehen, die wichtiger sind als die Aufgaben des Heil„wesens; als solche hat der Staat von jeher die Justiz„pflege gerechnet, und wie er früher den Arzt, trotz

„der Pflicht zur Geheimhaltung, nicht nur von der Ver-„bindlichkeit zum Zeugniss nicht befreite, so had er ihn „auch geradezu verplichtet, gewisse ihm bekannt ge-„worden Thatsachen zur Anzeige zu bringen Dass der „Staat berechtigt ist, in solchen Fallen die Anzeige „durch den Arzt vorzuschreiben, steht ebenso ausser „Zweifel, wie dass in der That die zahlreichén Verwal-„tungsverfügungen, die die Anzeigepflicht ins Besondere „bei epidemische Krankheiten statuiren, die Offenbarung „stets als eine befugte, demnach nicht strafbare charak-„terisiren."

Dat er bij deze opvatting niet veel overblijft van de heiligheid van het geheim is duidelijk; ook ben ik van meening, dat het nog wel lang zal duren, voordat het woord „unbefugt" uit § 300 wegvalt Waar de genees-heeren algemeen beschouwd worden als politiedienaren van den Staat, zal deze er niet licht toe overgaan, zich van zulke machtige werktuigen te ontdoen.

In Oostenrijk is men blijkbaar hetzelfde gevoelen toe-gedaan; het ontwerp van het Oostenrijksche Strafwet-boek van 1881 luidt in § 316 woordelijk als § 300 van het Duitsche Wetboek. Eene groote verbetering echter die deze beide wetten hebben aangebracht, en die ik niet mag nalaten hier te vermelden, is de laatste alinea van beide: „Die Verfolgung tritt nur auf Antrag ein." Het is dus een klachtdelict geworden, zoodat het openbaar ministerie zich hier niet meer mag mengen in quaesties, die zoo persoonlijk zijn, als die van het geschonden geheim.

Zien wij dus in deze beide landen op sommige punten verbetering aangebracht in het artikel, dat over de geheimhouding handelt, in Italië schijnt men nog eene vreemdsoortige opvatting van het medisch geheim te hebben. Terwijl in andere wetboeken de schending van het geheim met straf bedreigd wordt, past art. 102 van het Italiaansche Wetboek van Strafvordering de strafwet toe op geneesheeren, die niet binnen 24 uren aangifte doen van misdrijven, die hun in en door hun beroep ter oore zijn gekomen, welke aangifte plaats, tijd, naam en voornaam en verder alle omstandigheden van het misdrijf moet bevatten. Geen wonder, dat er in den laatsten tijd stemmen opgegaan zijn, om wijziging in deze bepaling te brengen. Vooral werd hierop met klem gewezen door prof ARRIGO TAMASSIA van Padua, [1]) die herziening wenschte in Franschen geest. Intusschen heeft men bij het samenstellen van het Nieuwe Strafwetb. voor het Koninkrijk Italië niet het minste gevolg aan die wenschen gegeven.

Industriëele geheimen worden beschermd in art. 298, doch over het geheim van den medicus wordt slechts gesproken in art. 439, en dat luidt als volgt:

„Il medico, il chirurgo, la levatrice o altro ufficiale di „sanità, che, avendo prestato l'assistenza delle propria „professione in casi che possano presentare i carratteri di

---

[1]) Dr. TAMASSIA. Le denunzia delle lesioni violente secundo la legge Francese ed Italiana. 1885. Reggio Emilia

„delitto contro la persona, omette o ritarda di referirne „all' Autorità giudiziaria o di pubblica sicurezza, è „punito, eccettochè il referto esponga la persona assistita „ad un procedimento penale, con l'ammenda sino a lire „cinquanta."

Hier zien we dus den gedachtengang des wetgevers eene zuiver tegenovergestelde richting volgen, als die in de andere door mij besproken landen. Daar noemt men uitzonderingen op den plicht tot spreken, hier op dien van zwijgen. Ook de discussies in de Kamers hebben hoofdzakelijk geloopen over de vraag, tot hoever deze excepties zich moesten uitstrekken.

Zoo wilde de Sotto-Commissione di rivisione er bij voegen: „o ad altro grave pregiudizio nella libertà o nell' onore", en de Commissione di rivisione wenschte de toevoeging: „ovvero si tratti di delitti contro il buon „costume e l'ordine delle famiglie, per i quali si pro- „cede a querela di parte." Zooals wij echter uit het difinitieve artikel zien, werden deze uitzonderingen veel te uitvoerig geacht, zoodat Dr. TAMASSIA gerust kan zeggen, dat zijn stem was: die eens roependen in de woestijn.

In Engeland schijnt men nog verder verwijderd te zijn van de oplossing onzer quaestie. De geneesheeren zelven schijnen daar het belang van het medisch geheim nog niet recht te begrijpen, zoo wij ten minste mogen afgaan op de meeningen door Dr. TAYLOR over dit onderwerp in zijn werk neergelegd.

„Quelques médicins," zegt TAYLOR, „ont réclamé le „privilége de ne pas répondre à certaines questions qui „leur sont posées en se fondant sur ce que ces sujets sont „venus à leur connaissance par des communications „privées et confidentielles avec leurs malades. Il est bon „de constater d'abord que la loi ne concède aucun pri- „vilége special de cette nature à des membres de la „profession médicale. Personne n'est tenu de répliquer à „une question si la réponse tend de n'importe quelle „manière à l'incriminer, car personne n'est forcé d'être „témoin contre soi-même. Avec cette exception, il faut „répondre à toutes les questions pourvu qu'elles relèvent „de l'affaire, et leur rapport est un sujet d'appréciation „pour le juge qui préside." En iets verder: „Comme il „n'y a aucun privilége special accordé aux membres de „notre profession, le témoin doit se rappeler qu'il n'y a „pas de secrets médicaux." Ten slotte komt hij tot de volgende vreemdsoortige conclusie: „Un homme „de notre profession qui réclame un privilége quand „aucun ne lui est accordé, essaye simplement de se „mettre au dessus de la loi. Il est absurde de sup- „poser qu'il y ait une violation réelle de confidance „dans ces circonstances, parce que la société en général „admet l'autorité des tribunaux comme supérieure à tous „les obstacles et à toutes les considérations privées, de „sorte qu'en cédant à une autorité semblable, un homme „de notre profession sera pleinement acquitté, même „dans l'opinion de ceux qui peuvent en être les vic-

„times. L'opinion exprimée du juge indemnisera pleine-„ment le témoin." [1])

Ziedaar de meening van een bekwaam en geacht Engelsch geneesheer. Zij behoeft niet de minste toelichting, de woorden spreken voldoende voor zich zelf. Hoe in onze dagen in een land als Engeland eene diergelijke theorie evenwel als de juiste beschouwd wordt, is mij een raadsel. Wanneer eene zieke, die een geheim voor de justitie heeft te verbergen, een arts ontbiedt, verschaft hij zich dan niet een getuige tegen zich zelf? TAYLORS uitdrukkelijke verklaring dat in Engeland: „personne n'est forcée d'être témoin contre soi-même," verliest alle belang, waar een ander, die even goed en soms nog beter op de hoogte is van die geheimen, gedwongen kan worden om te getuigen.

Als wij al de vreemde wetten, die wij hier bespraken met elkaar vergelijken, dan blijkt ten slotte de Fransche nog de beste te zijn. Wel heeft de Duitsche wet dit op haar voor, dat ze behalve de artsen ook „Gehülfe" noemt en vooral dat ze het geheele misdrijf der revelatie tot een klacht-delict maakt, maar van den anderen kant geeft ze door de woorden: „unbefugt offenbaren" aan het publiek gezag de ruime macht om, waar het goeddunkt het secret médical tot een dooden letter te maken, terwijl in

---

[1]) TAYLOR. Traité de médecine légale, traduit sur la 10 édition par Dr. COUTAGNE Paris 1881 p. 20 vlg.

den Code Pénal de bevoegdheid tot spreken op een wettelijk voorschrift moet steunen, hetgeen natuurlijk oneindig meer waarborgen moet opleveren, dat de verplichting om te zwijgen niet lichtvaardig op zijde gesteld zal worden.

B. DE NEDERLANDSCHE WETGEVING.

Art. 272 Wetb. van Strafrecht luidt:

„Hij, die opzettelijk eenig geheim, hetwelk hij uithoofde van zijn, hetzij tegenwoordig, hetzij vroeger ambt of beroep verplicht is te bewaren, bekend maakt, wordt gestraft met gevangenis van ten hoogste zes maanden of geldboete van ten hoogste zes honderd gulden.

Indien dit misdrijf tegen een bepaald persoon gepleegd is, wordt het slechts vervolgd op diens klachte."

In het ontwerp Staatscommissie was art. 298 aldus geredigeerd:

„Hij, die eenig geheim, hetwelk hij uithoofde van zijn ambt of beroep verplicht is te bewaren, opzettelijk openbaart, wordt gestraft met gevangenisstraf van hoogstens zes weken of geldboete van hoogstens driehonderd gulden," terwijl in art. 300 de bepaling stond, dat dit misdrijf niet wordt vervolgd, dan op klachte van hem, tegen wien het is gepleegd.

In hoofdzaak komen deze woorden overeen met de definitieve redactie; op sommige punten was echter wijziging noodig, welke dan ook gedeeltelijk door den Minister,

gedeeltelijk door den Raad van State, gedeeltelijk door de 2e Kamer is aangebracht.

Reeds in het O. R. O. werd het woord „opzettelijk" naar voren gebracht.

De Raad van State adviseerde, om de ernstige gevolgen, die het feit kan hebben, tot een hooger maximum van de straf. De Minister antwoordde „dat het feit eerst dan „een zwaarder misdrijf wordt, indien het belang der „veiligheid van den Staat er bij betrokken is."

In het Kamerverslag vinden wij de opmerking van den Raad van State herhaald. Tegen de meening van den Minister werd ingebracht: dat het misdrijf van dit artikel zeer ernstige gevolgen kan hebben voor dengene, wien het geheim betreft, ook al is er geen staatsbelang bij betrokken. De Minister gaf nu toe en verhoogde het maximum.

In plaats van zijn ambt of beroep wilde de commissie van rapporteurs de woorden: „van ambt of beroep," ten einde duidelijker te doen uitkomen, dat ook strafbaar is de openbaring van geheimen, nadat het ambt is neergelegd of het beroep niet meer wordt uitgeoefend. De Minister vereenigde zich met dit gevoelen, maar bracht de gewenschte verduidelijking op eene andere vrij wat helderder wijze aan.

Ten slotte is in de plaats van „openbaart" „bekendmaakt" gesteld. Volgens den Minister is „openbaren" te eng, want het veronderstelt, dat iets ter algemeene kennis gebracht wordt; terwijl toch verraad ook aan één persoon strafbaar zijn moet.

Ziehier de geschiedenis; laten wij thans den zin van art. 272 nader beschouwen.

Vooreerst zien wij, dat het niet meer deel uitmaakt van een titel, „calomnies, injures etc." zooals art. 378 C. P. dat door de laatste interpretatie van het cour de cassation ook eene lex fugitiva geworden is. Terecht heeft men ten onzent van de schending van geheimen (elleptisch voor „schending van vertrouwen door openbaring van geheimen") een aparten titel gemaakt, daar het niet bij andere delicten onder dak te brengen was. Niettemin staat ook deze titel nog tusschen de misdrijven tegen de eer en tegen de vrijheid, maar ditmaal is men slechts tot die plaatsing gekomen om de 3 ideëele rechtsgoederen bij elkaar te zetten. Zoo ten minste wordt het tegenwoordig algemeen opgevat.

De Regeering heeft echter in hare Memorie van Toelichting blijk gegeven nog niet geheel te willen breken met het Fransche systeem. Zij zegt nameiijk: „door „onbescheidenheid wordt de eer in gevaar gebracht, zoodat „dit moet volgen op beleediging, die de eer krenkt."

Om meer dan één reden kan ik deze bewering geenszins onderschrijven, want in de eerste plaats brengt het plegen van het misdrijf in art. 272 vermeld bij lange na niet altijd krenking van iemands eer mede; integendeel kan ik mij meerdere gevallen voorstellen, waarin, door mededeeling van geheimen iemands eer gebaat wordt Wordt b. v. iemand door de publieke opinie beticht door de eene of andere ziekte bezocht te zijn, en de huisdokter

van dien persoon beweert op grond van persoonlijke ervaring, dat die meening totaal onjuist is, dan zal toch niemand kunnen beweren, dat de arts door mededeeling iets anders doet dan de gekrenkte eer van zijn patient herstellen. Niettemin bestaat er niet de minste twijfel, of die medicus zou onder de termen der wet vallen en derhalve strafbaar zijn.

Ook met het oog op art. 273 gaat de meening in de Memorie van Toelichting neergelegd, geenszins op, want daar worden fabrieksgeheimen genoemd, waarmede de eer niets te maken heeft. De Memorie van Toelichting legde dus een element in dit misdrijf, dat er niet absoluut in ligt opgesloten en dat er met het oog op de plaatsing van den titel geenszins in behoeft te liggen.

Is dus de plaatsing van de schending van geheimen in een aparten titel niet anders dan toe te juichen, zoo is de wetgever toch juist daardoor van groote inconsequentie te beschuldigen; niet alleen toch hier, maar ook op tal van andere plaatsen in de Strafwet wordt over schending van geheimen gesproken. In de artikelen 98, 102 2°, 201, 374 1°, 375, 378 en tot zekere hoogte 430 staan delicten genoemd, die allen vereenigd konden worden in eenzelfden titel; vermoedelijk is dit nog een overblijfsel uit den tijd, toen onze zeventiende titel nog niet bestond, maar de inconsequentie springt niettemin in het oog.

Keeren wij echter na deze korte uitweiding terug tot ons artikel.

Evenmin als tegenwoordig in Frankrijk is bij ons de wil om te benadeelen als een element van het misdrijf op te vatten; evenmin als in art. 378 C. P. is in ons art. 272 iets daarvan te vinden; het woord „opzettelijk" echter wordt in den Franschen Code gemist, een gemis, dat door sommigen niet betreurd wordt, maar door de meeste medici en juristen als eene te ver gaande strengheid wordt beschouwd.

Het maakt uit den aard der zaak voor den gelaedeerde geen verschil, of de arts bij het bekend maken van zijn geheim geleid wordt door den wil om hem te benadeelen of door eenig ander motief, b.v. om zich zelf tegen onverdiende aantijgingen te beschermen; maar, wanneer het motief geheel ontbreekt, wanneer hij zich in een gesprek toevallig iets heeft laten ontvallen, wat, bij nader inzien, bleek tot het geheim te behooren, iets wat naar mijne meening aan jonge geneesheeren licht overkomen kan, gaat het niet aan op dezen gelijke straf toe te passen als op hem, die opzettelijk de wet overtreden en zijn eed geschonden heeft. In de gevolgen kan die onvoorzichtigheid geheel gelijk staan met het misdrijf, maar, al spreekt het Strafwetboek zelf deze meening herhaaldelijk tegen, in hoofdzaak blijft het toch eene waarheid, dat de aard van het misdrijf niet naar de gevolgen beoordeeld dient te worden. Het zou echter te wenschen zijn, dat in het 3e boek onder de overtredingen een hiermede overeenstemmend artikel voor de culpose schending van geheimen werd opgenomen. Voor den patient zou het

een waarborg te meer zijn, dat hij met vertrouwen alles aan zijn medicus kan mededeelen, terwijl het voor dezen zelf een ernstige prikkel zou wezen, om steeds de uiterste voorzichtigheid in acht te nemen, waar hij mededeelingen doet aangaande de zieken, die hij onder zijne behandeling heeft.

Mr. SMIDT is het niet eens met deze laatste meening. In het rapport, dat hij als Minister van Justitie bij den Koning indiende, zegt hij, dat het woord „opzettelijk" [1]) niet kan gemist worden, daar toch de mogelijkheid bestond, dat iemand zich een geheim liet ontsnappen, zonder dat hij de openbaring wilde, of ook zonder te weten, dat het een geheim was. In deze gevallen zou de Minister geen strafbaarheid wenschen. De heer BAART DE LA FAILLE is in zijn proefschrift een ander gevoelen toegedaan. „Ofschoon" zegt hij, „het een veel te Spartaansche „maatregel zoude zijn ook op hem de bepaling van art. „272 toe te passen, die eene zaak bekend maakt, welke „hij geen geheim acht, zou volgens mijne bescheiden „meening, de toepassing van dit artikel niet te gestreng „zijn, bijaldien iemand zich een geheim laat ontsnappen, „zonder dat hij de openbaring wil. In dit geval toch wordt „de verplichting tot geheimhouding, welke zijn beroep „hem voorschrijft, door hem geschonden." [2]). Zooals ik reeds mededeelde, zou ik de waarheid in het midden

[1]) De Raad van State wilde dit woord laten wegvallen.

[2]) DE LA FAILLE, blz. 82.

zoeken en zoowel in het eene als in het andere geval het toepasselijk verklaren van art. 272, zooals de heer DE LA FAILLE het uitdrukt, een Spartaanschen maatregel noemen. Door het als overtreding te straffen zoude echter de strafwet, in plaats van te gestreng te zijn, naar mijn bescheiden meening tot uitstekende resultaten leiden.

Evenals op meerdere plaatsen in de strafwet is het woord „opzettelijk", dat vroeger in het artikel stond, naar voren gebracht. Het blijkt terstond, dat door die verplaatsing het artikel veel verzacht is. Opzettelijk toch slaat, als overal in ons Wetboek, ook hier op al wat er op volgt. Daar de beteekenis van dit woord is: „willens en wetens," moet het opzet niet alleen op het bekend maken gericht zijn, maar is het tevens een vereischte en mijns inziens een nuttig vereischte, dat de delinquent wist, dat hij een beroeps- of ambtsgeheim schond.

Wij zagen boven reeds om welke reden het woord „openbaart" in „bekend maakt" is veranderd; de Fransche wet sprak trouwens ook van „révéler," niet van „publier," zoodat ik vermoed, dat de vroegere uitdrukking eerder bij vergissing, dan wel opzettelijk in het artikel was geplaatst. Waar de Regeering er echter hier toe overging, om deze wijziging aan te brengen, had ze niet in art. 318 (afdreiging) het woord „openbaart" moeten laten staan. In dat artikel wordt volgens den Minister gesproken over openbaring van alle mogelijke geheimen. Het gevolg is dus, dat men hier door verduidelijking van art. 272, art. 318 enger heeft gemaakt, dan wel wenschelijk

was, want daar wordt alleen gesproken van het publiek maken van geheimen. Wanneer nu b.v. een geneesheer zijn patient dreigt, dat hij zijne ziekte aan zijne vrouw zal mededeelen, als hij hem niet *f* 100 geeft, dan valt hij niet onder art. 318, daar hij het geheim niet openbaar maakt volgens de interpretatie van den Minister.

Met het hier medegedeelde meen ik reeds duidelijk in het licht gesteld te hebben, dat ons artikel om verschillende reden ver te verkiezen is boven de analoge artikelen in andere wetten. Wij kunnen zeggen, dat het beste deel van de Fransche en Duitsche strafwet er in is opgenomen, terwijl op meer dan één punt gebroken is met verouderde meeningen. De kortheid en juistheid van de gebruikte termen bevorderen ten zeerste de duidelijkheid van het artikel, dat ik gaarne onder de best geslaagden van ons Strafwetboek durf noemen. Uit de memorie van toelichting blijkt ook reeds het algemeene standpunt, waarop zich de wetgever heeft geplaatst. Wij lezen daar: „Het opzet„telijk openbaren van een geheim is strafbaar, wanneer „men door ambt of beroep tot zwijgen verplicht is. In „die gevallen kan men niet volstaan met de waarschijnlijk„heid, dat de schuldige disciplinair zal worden bestraft, „of dat zijn beroep zal verloopen, of dat hij uit zijne „betrekking zal worden ontslagen. Bovendien zouden dan „de mededaders en medeplichtigen ongedeerd blijven. De „verplichting tot geheimhouding spruit in art. 291 (O. R. O.) „voort uit de wet of den aard van den werkkring, waarin

„men geplaatst is en geldt gelijkelijk voor allen, die „hetzelfde ambt of beroep uitoefenen."

De opsomming van beroepen, die alle andere wetten noodig achten is bij ons weggevallen, en terecht. Volledig is ze nergens en kan ze ook onmogelijk zijn. In dezen is de Fransche wet dus te verkiezen boven de Duitsche, daar de eerste na opnoeming van de verschillende medische beroepen spreekt van: „toutes autres personnes dépositaires par état ou par profession des secrets qu'on leur confie," terwijl het Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich meent te kunnen volstaan met nevens de „Aerzte, Wundärzte, Hebammen und Apotheker", nog „Rechtsanwalte, Advokaten, Notare und Vertheidiger in Strafsachen" aan de verplichting tot geheimhouding te onderwerpen en dus van de onderstelling uitgaat, dat er geen andere beroepen zijn, die evenals de genoemde dien plicht vorderen. Daar echter de opsomming van art. 378 C. P. het vermoeden zou kunnen doen ontstaan, dat de bewaring van geheimen slechts bij de genoemde beroepen van belang is, en men het derhalve bij de overige zoo nauw niet behoeft te nemen, heeft mijns inziens onze wetgever door met dit systeem te breken een goede daad verricht. Niemand zal uit deze wijziging omgekeerd de gevolgtrekking afleiden, dat men ten onzent minder waarde moet hechten aan het medisch geheim, dan in den vreemde.

Eene tweede verkorting, die naar mijn bescheiden meening eene verbetering is te noemen, is deze. De

Fransche wet spreekt van „des secrets qu'on leur confie", de Duitsche van „Privatgeheimnisse, die ihnen kraft ihres Amtes, Standes oder Gewerbes anvertraut sind," terwijl bij ons van „toevertrouwen" niet gesproken wordt.

Stond dit in art. 272, dan zou die bepaling geenszins in overeenstemming zijn met den eed, die uitdrukkelijk naast het toevertrouwde geheim zegt: „of (in de uitoefening van mijn beroep) ter mijner kennis is gekomen". De medicus, die, ergens komend als medicus, het een of ander ontdekt, dat in verband staat met zijn bezoek, is derhalve verplicht, die ontdekking geheim te houden, wijl 't hem ter kennis is gekomen in de uitoefening van zijn beroep.

De woorden „hetzij tegenwoordig, hetzij vroeger ambt of beroep" zijn hier boven reeds besproken en behoeven geen nadere toelichting; alleen zij opgemerkt, dat in geen enkele mij bekende wetgeving deze gewichtige uitbreiding van de verplichting tot geheimhouden voorkomt.

Ziedaar reeds een aantal veranderingen, die tevens ware verbeteringen zijn te noemen, en waarvoor onzen wetgever reeds de hoogste lof toekomt.

De groote waarde van ons artikel is, mijns inziens, echter niet gelegen in hetgeen er staat, maar integendeel in wat er is weggelaten.

Hier geen exceptiën als: „hors les cas où la loi les oblige à se porter dénonciateurs" (art. 378 C. P.) of „hors le cas où il sont appelés à rendre témoignage en justice" (art. 458 C. P. Belge), noch ook het hatelijke

„unbefugt" van het Reichsstrafgesetzbuch; in onze wet slechts kan ik tusschen de regels door de gulden woorden lezen: „Le secret est absolu, ou il n'est pas." Waar in andere landen de artsen door de exceptiën der strafwet vaak aan het wankelen gebracht worden in hunne goede voornemens, om de tot hunne kennis gekomen geheimen absoluut te verzwijgen, behoeft de Nederlandsche geneesheer sinds de invoering van het nieuwe Strafwetboek niet te aarzelen. Al moge de oude eed nog zoo zeer aan het euvel der onduidelijkheid — de gewone kwaal van den ouderdom — mank gaan, de nieuwe strafwet is hem des te meer een baken in zee, waarnaar hij zich gaarne zal en mag richten. Het staat dus den geneesheer te allen tijde vrij te zwijgen; waar en wanneer hij ook wordt opgeroepen om te spreken, en geen wet, geen rechter kan hem dwingen ook slechts het geringste mede te deelen, van wat hij tot zijn geheim meent te moeten rekenen. Daarmede is evenwel nog niet gezegd, dat de geneesheer, bij bekendmaking van zijn geheim per se strafbaar zou zijn. Er is hier en daar nog eene oude wet te vinden, die openbaring gebiedt van zaken, die, voor zoover den geneesheer betreft, tot zijn geheim behooren, zonder dat ze van eene exceptie spreekt. In die enkele gevallen, waar wetten elkaar tegenspreken, blijft de medicus de keus tusschen beide behouden en kan hij zonder vrees voor straf het geheim bekend maken. Slechts langs den omslachtigen weg onzer wetgeving zal hier in uniformiteit te brengen zijn; ik hoop, dat bij het

wikken en wegen de schaal dan zal overhellen naar de zijde van het absolute geheim; tot zoolang echter staat men nog op een punt, vanwaar men twee richtingen kan volgen. Bezwaren als deze ontmoet men bij iedere nieuwe wetgeving, die met een vroeger stelsel breekt; ze zijn echter uit den aard der zaak slechts van tijdelijken aard.

Het doet mij echter leed te moeten mededeelen, dat de regeering den treurigen moed heeft gehad, haar eigen werk te bederven door ondanks de duidelijke woorden van de wet, die geen exceptie, welke ook, toelaten, te trachten toch nog eene uitzondering te scheppen. In de Memorie van Toelichting toch lezen wij, dat, waar in bijzondere gevallen de plicht tot zwijgen plaats maakt voor een plicht tot spreken, geene toepassing van art. 272 Strafwetb. is te duchten, daar dan de strafbaarheid is uitgesloten krachtens de bepaling van art. 42 Strafwetboek, luidende: „Niet strafbaar is hij, die een „feit begaat ter uitvoering van een wettelijk voorschrift." Is dat niet moedwillig de hindernis, die men reeds ondergraven had en op het punt was weg te breken, wederom met zorg oprichten en versterken? Het is evenwel te hopen, dat onze artsen, wetende, welke treurige gevolgen eene enkele openbaring van hun geheim na zich kan sleepen, en beseffende, dat het particulier belang hier tevens het belang is van het publiek, dat vóór alles zijn vertrouwen in den medicus moet behouden, zullen begrijpen, dat eene memorie van toelichting geen wet is,

maar slechts de persoonlijke opinie van een Minister omtrent een bepaald wetsartikel, en dat zij in het artikel niets anders zullen lezen, dan er woordelijk in geschreven staat: het volstrekte geheim zonder uitzondering.

De juiste zin van de geciteerde woorden uit de Memorie van Toelichting ontsnapt mij ook eenigszins. Op zijn zachtst genomen komt mij die meening vrij wel gedwongen voor. Hoe kan art. 42 op den arts-getuige toepasselijk verklaard worden, terwijl er toch nergens sprake is van eene wettelijke verplichting van artsen om in rechten getuigenis af te leggen van hetgeen zij in de bediening hunner functie hebben vernomen?

Voorzeker art. 166 Strafvord. houdt een duidelijk wettelijk voorschrift in, dat in art. 192 Strafwet gesanctioneerd is, terwijl bovendien de persoon, die op de terechtzitting weigert getuigenis af te leggen, op bevel der rechtbank in gijzeling wordt gesteld, wanneer zij door zijne weigering het onderzoek voor een bepaalden tijd moeten schorsen.

Naast art. 166 Strafvord. bestaat echter een artikel 163, dat personen, die uit hoofde van hunnen stand, hun beroep of hun ambt tot geheimhouding verplicht zijn, te allen tijde de bevoegdheid geeft, om zich niet alleen van het geven van getuigenis, maar zelfs ook van het afleggen van onbeëedigde verklaring te verschoonen! Het is merkwaardig te zien, welke een mijns inziens zonderlingen weg de regeering heeft ingeslagen, om de verlegenheid te ontwijken, waarin dit artikel haar noodwendig brengen

moet bij het verdedigen van haar meening. Wij lezen in de Memorie van Toelichting: „Hij, die ingevolge „art. 189 (thans 163) Strafvord. zich mag verschoonen, „maar van deze bevoegdheid geen gebruik maakt en „getuigenis aflegt, heeft regt van spreken; indien hij „getuigt, handelt ook hij ter uitvoering van een wet- „telijk voorschrift en is dus mede gedekt door „art 52 (42)."

Degene, die „regt van spreken" heeft wordt daarom toch nog niet door een wettelijk voorschrift tot spreken gedwongen. In het eerste Hoofdstuk, bij het bespreken van het eedsformulier, heb ik er reeds met nadruk op gewezen, dat de uitdrukking „tenzij mijne verklaring in regten gevorderd wordt" door geen enkele bepaling van ons formeele recht gesteund wordt. Op deze woorden kan men zich dus ook niet beroepen, om de zienswijze van de Regeering te verdedigen.

Hoe de medicus, die zijn geheim bekend maakt, dus door art. 42 Strafwet gedekt kan zijn, kan ik mij moeielijk voorstellen. Het eenige wettelijk voorschrift, dat hem eene bepaalde verplichting oplegt, als hij als getuige optreedt, is artikel 272, en dat kent geene uitzondering.

Het tweede lid van art. 272 is ontleend aan de Duitsche wet.

De Code Pénal en de andere strafwetten, die art. 378 C. P. met geringe wijziging hebben overgenomen, hebben

de vervolging van de overtreders van dit artikel aan het Openbaar Ministerie ambtshalve overgelaten. Desniettemin is ook daartegen onder de werking van den Code Pénal bij ons herhaaldelijk geprotesteerd en de wenschelijkheid van verandering meer dan eens uitgesproken [1]). En terecht! De reden toch, waarom de schending van ambts- of beroepsgeheimen, tegen een bepaald persoon gepleegd, strafrechtelijk vervolgd wordt, is geen andere, dan deze, dat die persoon door de bekendmaking benadeeld kan worden, hetzij in zijn eer en goeden naam, hetzij in zijn vermogen. Daarmede is echter nog niet gezegd, dat die benadeeling bij elke schending van geheimen moet plaats hebben; en al is dit zoo, bewijst men dan dien persoon niet dikwijls nog een veel grooter ondienst door het gepleegde delict ex officio te gaan vervolgen, en zoodoende het publiek, dat zeer mogelijk nog onkundig was van de bekendmaking van het geheim, op volledige wijze met het gebeurde in kennis te stellen.

Het geheele idee van de klacht-delicten is mijns inziens niet anders, dan eene zuivere toepassing van het bekende spreekwoord: „il faut laver son linge en famille," en de quaestie, die wij hier behandelen is het duidelijkste en beste bewijs voor deze meening. Wil echter de betrokken persoon vervolgen, zoo heeft hij het slechts aan zich zelf te wijten, indien hem later blijkt, dat hij door die vervolging zijne zaak in opspraak heeft gebracht en ten slotte zich

---

[1]) Zie Mr. KONIGSWARTER, Bijdr XII pag 422.

zelf nog meer heeft benadeeld, dan den door hem aangeklaagde.

Wij mogen den Duitschen wetgever dankbaar zijn, dat hij ons in dezen een goeden weg heeft gewezen, maar nog meer dank zijn wij verschuldigd aan onze Regeering, die de Duitsche bepaling niet ongewijzigd heeft overgenomen. Schending van geheimen is toch geenszins altijd een misdrijf tegen een bepaald persoon; dikwerf wordt daardoor ook het publiek belang benadeeld. Ik durf zelfs beweren, dat dit in de meeste gevallen zijdelings geschiedt. Wanneer toch een medicus misbruik maakt van het in hem gestelde vertrouwen, kan dit dan niet licht ten gevolge hebben, dat bij een volgend analoog geval een ander uit vrees voor de bekendmaking zijner ziekte, er van afgeschrikt wordt, om eenen arts te raadplegen en zich liever blootstelt aan de noodlottige gevolgen, die zulk eene handelwijze na zich kan sleepen, dan de kans te loopen, dat zijne medemenschen in kennis gesteld worden met zijn kwaal?

Men zou door deze overweging zich bijna laten verleiden, om het 2e lid van art. 272 te betreuren; men bedenke echter, dat in de eerste plaats de gelaedeerde beschermd behoort te worden, en dat het publiek dan slechts zijdelings bij de zaak betrokken is. Men zou hiertegen kunnen aanvoeren, dat een kwaadwillige arts misbruik zal maken van het klacht-delict, en, overtuigd, dat de vervolging zal uitblijven, zonder schroom art. 272 zal overtreden, waar het hem goed dunkt. Dit

is echter eene aanmerking tegen het systeem der klachtdelicten in het algemeen en raakt geenszins dit geval in het bijzonder.

In allen geval zou de handelwijze van dien dokter niet anders te noemen zijn, dan spelen met vuur, waar hij zich vroeg of laat ernstig aan kan branden, om een bekend beeld te gebruiken.

Ziehier dan met een enkel woord mijne meening nader toegelicht, dat ons artikel ver te verkiezen is boven al de thans bestaande bepalingen over schending van geheimen in vreemde strafwetgevingen. Zooals het daar ligt, voldoet het naar mijn bescheiden meening uitstekend in de behoefte en bezit het tevens de twee groote deugden van eenvoudig en duidelijk te zijn.

Met hetgeen ik in deze bladzijden heb besproken, zou ik mijne taak als geëindigd kunnen beschouwen. Ik zoude dan echter niet het gerechte verwijt kunnen ontgaan, dat ik mij gemakkelijk van de zaak trachtte af te maken en met eenige groote woorden over de voornaamste bezwaren heenstapte, die het secret médical in de praktijk oplevert.

Bijna allen, die vóór mij over dit onderwerp geschreven hebben, wijden het grootste deel van hun werk aan de oplossing van allerlei quaesties, die zich dagelijks voordoen. Daar die velen echter voor verreweg het grootste deel medici zijn, die derhalve de zaak van hunne meer

praktische zijde beschouwen, spreekt het van zelf, dat eene diergelijke behandeling van het onderwerp meer op hun weg ligt, dan op dien van den jurist.

Ik wil mij dan ook in mijn derde Hoofdstuk slechts bepalen tot eenige opmerkingen over moeielijkheden, die langs juridischen weg opgelost kunnen worden, al het overige aan den schranderen en handigen practicus overlatende.

DERDE HOOFDSTUK.

Bijzondere gevallen.

A. De Militaire dokter.

Ik zou aan de volledigheid van dezen arbeid te kort doen, wanneer ik niet met een enkel woord sprak over de positie, waarin de officieren van gezondheid geplaatst zijn ten opzichte van de verplichting tot geheimhouden. Het zal echter slechts een kort woord zijn, daar ik er mij niet aan kan wagen, om mede te deelen, welke wijzigingen ik voor wenschelijk houd, aangezien daartoe eene grondige kennis van de wetten en regelen der krijgstucht een noodwendig vereischte is. Ik bepaal mij dus tot eene korte uiteenzetting, om aan te toonen, dat de militaire artsen door de bestaande regeling niet slechts nu en dan, maar voortdurend in eene valsche stelling geplaatst worden.

Art. 13 van het Crimineel Wetboek voor het krijgsvolk te lande (gearresteerd bij de wet van 15 Maart 1815 Stbl. n° 26) luidt als volgt:

„Personen behoorende tot het Krijgsvolk te lande, „zullen naar de voorschriften van het Crimineel Wetboek

„dezer Landen, bereids gearresteerd of nog te arresteeren „en andere in gebruik zijnde wetten, geoordeeld en ge- „straft worden, wegens alle zodanige misdaden en over- „tredingen, waarop bij het Wetboek voor het Krijgsvolk „te Lande geen bijzondere straffe gesteld is, en welke „den militairen dienst niet uitsluitend betreffen."

In dit wetboek is niets over schending van ambtsgeheimen te vinden; men wordt dus verwezen naar het Crimineel Wetboek, sinds vervangen door den Code Pénal en in 1886 door het Wetboek van Strafrecht.

Hierin ligt ook de reden, waarom ik dit onderwerp hier bespreek en niet in het IIe Hoofdstuk; door bovengenoemd art. 13 kan het slechts eene plaats vinden onder de bijzondere gevallen, waarin het gemeene recht van toepassing is.

De wet van 14 Nov. 1879 tot wijziging van het Crimineel Wetboek voor het Krijgsvolk te lande (Stbl. 191), heeft de bepaling van art. 13 niet veranderd, wel vereenvoudigd en verduidelijkt door te zeggen: „de bepa- „lingen van het gemeene strafrecht zijn toepasselijk op „alle aan de militaire jurisdictie onderworpen personen, „zich aan gemeene misdrijven schuldig makende, behou- „dens de uitzonderingen bij de wet vastgesteld."

Art. 12 van het Crimineel Wetboek voor het Krijgsvolk te Water van de vereenigde Nederlanden is gelijkluidend met art. 13 van het C. W. voor het krijgsvolk te lande.

Art. 272 Wetb. v. Strafr. is dus ook op den militairen

dokter toepasselijk. Hij toch zweert bij zijn artsexamen denzelfden eed als de burger-medicus. Wordt nu deze arts aan een hospitaal geplaatst, in een garnizoensstad of op een oorlogsschip, dan moet hij omtrent alle recepten, die hij voorschrijft en omtrent den aard der ziekten, waardoor ieder der personen, die hij in dat hospitaal of op dat schip onder zijne behandeling heeft, aangetast zijn, dagelijks een uitvoerig rapport uitbrengen aan den corps-commandant, onder wiens commando de zieke staat. Mocht hij op grond van zijn eed weigeren dit rapport uit te brengen, dan stellen art. 27 van het reglement van krijgstucht of discipline voor het krijgsvolk te lande en art. 28 van dat voor de zeemacht [1]) hem bloot aan de gestrenge straffen, die het derde Hoofdstuk van die reglementen toepast op de officieren, die genoemde artikelen overtreden.

Zoo iemand, dan wordt deze geneesheer wel tusschen twee vuren geplaatst. Door de strenge wijze, waarop militairen gestraft worden, zal de officier van gezondheid zich niet licht tegen de bevelen van zijn chef verzetten en liever art 272 Strafwet overtreden, dan de bepalingen

---

[1]) In art. 27 R. v. D. voor de Landm. staat: „als overtredingen tegen „de krijgstucht moeten gestraft worden: de overtredingen jegen alle voor- „schriften en reglementen van politie en inwendigen dienst, bereids ge- „arresteerd of nog te arresteeren, en in het algemeen, schoon hier niet „bij name genoemd, alle zoodanige handelingen en gedragingen, welke „met de instandhouding eener goede discipline en krijgstucht in den „Militairen dienst onbestaanbaar zijn.''

Art. 28 R. v. D. voor de Zeem. is zuiver gelijkluidend.

der strenge tuchtwet. Feitelijk echter wordt hij iederen dag gedwongen om zijn eed van geheimhouding te schenden.

Men behoeft dus mijns inziens geen scrupuleus man te zijn, om ten slotte die tegenstrijdigheid immoreel te gaan vinden. Nogmaals herhaal ik: ik wil mij niet voor de eene of andere oplossing dezer quaestie verklaren, maar dit is zeker, dat èn voor de bevordering van de krijgstucht èn voor de handhaving van de heiligheid van den eed ten spoedigste wijziging in dezen dubbelzinnigen toestand moet gebracht worden. Twee wegen zijn tot dit doel in te slaan. Men moet òf den geneesheer van zijn eed ontslaan, wanneer hij als officier van gezondheid optreedt, òf hem in staat stellen de geheimen der ziekenkamer ook tegenover zijne superieuren te eerbiedigen.

Bij de op handen zijnde wijziging van het Militaire Strafrecht biedt zich eene uitstekende gelegenheid aan, om dit kwaad te verhelpen.

Het ontwerp door den Hoogleeraar VAN DER HOEVEN opgesteld zegt in art. 1:

„Bij de toepassing van dit wetboek gelden de bepalin- „gen van het gemeene recht, behoudens de afwijkingen „bij de wet vastgesteld," terwijl art. 2 luidt:

„Op de niet in dit Wetboek omschreven strafbare „feiten, begaan door aan de militaire rechtsmacht onder- „worpen personen, is onder gelijk voorbehoud het ge- „meene strafrecht toepasselijk."

Wanneer dit ontwerp tot wet wordt verheven, dan

moeten, om tot eene oplossing te komen, die het medisch geheim onverlet laat, de verdere krijgswetten, voor zoover zij de instructie voor officieren van gezondheid inhouden, ook in dien zin worden herzien. Is men daarentegen van meening, dat de krijgstucht hooger staat dan het medisch geheim, dan dient in die instructie eene bepaling te worden opgenomen, die de militaire dokters ontslaat van hunnen eed, voor zoover hunne rapporten aan hunne militaire superieuren betreft.

B. Opvordering van Honorarium.

Mag een geneesheer zijn honorarium gerechtelijk opvorderen, waar het eene geheime ziekte betreft?

Deze vraag heeft men zich in Frankrijk gesteld; ik wensch haar uit te breiden tot alle gevallen, waarin er sprake is van ziekten, die voor het publiek verborgen moeten blijven.

Art. 2006 B. W. beantwoordt haar bevestigend, door te verklaren, dat de rechtsvordering der artsen enz. wegens hunne bezoeken, heelkundige diensten en geneesmiddelen verjaart in den tijd van 2 jaren.

Art. 1195 3e noemt het verschuldigde aan geneesheeren voor hulp in de laatste ziekte verleend zelfs onder de bevoorrechte schulden Hoe moet echter die rechtsvordering ingericht zijn, om niet in strijd te komen met den door den arts gezworen eed van geheimhouding? Ziedaar eene quaestie, die in Frankrijk vooral tot moeielijkheden

aanleiding heeft gegeven. Tal van vonnissen en arresten zijn bekend, waarbij de geneesheeren tot strenge straffen werden veroordeeld, omdat zij bij het toelichten hunner vordering geheimen hadden bekend gemaakt. TREBUCHET [1]) noemt ons een arrest van het parlement van Parijs van 25 Sept. 1600 en van het parlement van Rouaan van 14 Aug. 1747. Den 15 Maart 1864 veroordeelde de rechtbank van de Seine zekeren „sieur HALBRAND" tot 1 jaar gevangenisstraf, 500 fr boete, 5 jaar gerechtelijk toezicht en 1000 fr. schadevergoeding aan de civiele partij, omdat genoemde HALBRAND eene rekening aan een deurwaarder had gegeven, welke de stuitendste bijzonderheden bevatte omtrent de verschillende ziekten, die hij bij een zijner patienten behandeld had. Uit deze arresten blijkt voldoende, dat het medisch geheim onbetwist in dit geval bewaard behoort te blijven. Het is voorzeker dikwijls hard voor den geneesheer zijne vorderingen niet betaald te krijgen, omdat hem de macht ontbreekt ze in rechten toe te lichten; maar daar tegenover staat, dat de rechtbank rekening heeft te houden met zijn plicht van zwijgen, terwijl de geneesheer dikwijls toch ook langs anderen weg tot staving van zijne bewering kan geraken. Doch zelfs, wanneer het den arts op geene wijze mogelijk is, de waarheid van zijn eisch aan te toonen en hij minder zal ontvangen dan hij gevraagd heeft, zal hij dan niet in de achting van een ieder, wien

---

[1]) TREBUCHET, Jurisprudence de la médecine p. 274, 275.

de zaak ter oore komt, in de eerste plaats van zijne collega's ruimschoots vergoeding vinden voor het geleden geldelijk nadeel?

Indien het waar is, dat er niets nieuws onder de zon is, dan is dit zeker wel in de eerste plaats toepasselijk op de hier door mij geuite meening. Bij CICERO n.l. lezen wij reeds: „Medici qui thalamos et tecta aliena subeunt, „multa tegere debent etiam laesi, quamvis sit difficile „tacere cum doleas."

C. AANGIFTE VAN GEBOORTEN.

Op pag. 33 zagen we, dat in Frankrijk een medicus wèl verplicht wordt, om, wanneer de vader afwezig is of stil zit, de aangifte te doen van geboorten, waarbij hij tegenwoordig is geweest; dat echter de redactie van art 346 C. P. zóó is ingericht, dat hij die aangifte kan doen zonder zijn geheim te schenden, daar dit artikel hem met geen straf bedreigt, wanneer hij de bijzonderheden dier geboorte, vermeld in art. 57 Code Civil, weigert te vermelden.

In het nu wenschelijk, dat bij ons eene diergelijke bepaling voorkome, dat n. l. art. 448 Strafw. op dezelfde wijze zij ingericht als art. 346 C. P. en den arts niet aan vervolging bloot stelle, die door zijnen eed van geheimhouding zich verplicht acht bij zijne aangifte niets meer dan het bloote feit der geboorte te vermelden?

Art. 30 B. W. luidt: „De aangifte der geboorte van

„een kind zal door den vader moeten worden gedaan, „of, bij gebreke van dien, door de geneesheeren, heel-„meesters, vroedmeesters, vroedvrouwen of andere per-„sonen, welke bij de bevalling zijn tegenwoordig geweest..”

Art. 31 3^{0} beveelt dat de akte, die van deze aangifte wordt opgemaakt moet vermelden: „de voornamen, „namen, het beroep en de woonplaats der ouders,” terwijl art 448 Strafwetboek hem, die niet voldoet aan eene wettelijke verplichting tot aangifte aan den ambtenaar van den burgerlijken stand voor de registers van geboorte of overlijden, straft met geldboete van ten hoogste honderd gulden.

Aan duidelijkheid laat dit artikel onzer strafwet niets te wenschen over. Het omvat art. 31 evenzeer als art. 30 en verplicht den geneesheer om, waar de vader in gebreke blijft, aangifte te doen, zoowel van de geboorte zelf, als van den naam en woonplaats der ouders. Dat hij evenwel door het noemen van namen, en nog meer door het niet-noemen, zijn eed van geheimhouding kan schenden, zal wel niemand ontkennen.

Een meisje of eene vrouw, die gescheiden van haar man leeft, bevalt van een kind. Daar de publieke opinie, de maatschappij daar buiten twijfel eene schande in ziet, zal de geneesheer die de verlossing bewerkstelligt, die zaak als zijn geheim moeten beschouwen, al wordt hij er ook niet om aangezocht de zaak te verzwijgen. Doet hij de aangifte, zooals art. 31 B. W. die vordert, dan zal in de geboorteakte de zeer compromettante bijvoeging

komen te staan: „vader onbekend," en de moeder zeer licht aan de opspraak van het publiek worden prijs gegeven, onmiddellijk door de harde bepaling van het Burgerlijk Wetboek, dat in dezen geen consideratie kent, maar middellijk door toedoen van den geneesheer die deze wetsbepaling opvolgt en zijne verplichting van zwijgen daarvoor ter zijde stelt.

De plicht om het geheim te bewaren is hier dus in lijnrechten strijd met dien om te spreken, of met andere woorden, art. 272 Strafwet is onvereenigbaar met art. 448 van datzelfde wetboek. Moet men nu art. 448 in Franschen geest wijzigen, om dat verschil weg te nemen?

Daargelaten of het wel de bedoeling van den Franschen wetgever is geweest, de sanctie van art. 346 C. P. niet toe te passen op den overtreder, van art. 57 C. C. — iets wat zeer zeker te betwisten is wegens de onduidelijkheid der wet op dit punt — meen ik, dat bij bovengenoemde opvatting die wijziging veeleer te betreuren, dan toe te juichen zou zijn.

Het eenige gevolg zou toch wezen, dat art. 31 een artikel zonder sanctie, eene lex imperfecta zou worden, waarvan niet slechts de medicus, maar iedereen, die eene aangifte aan den burgerlijken stand te doen heeft, misbruik zou kunnen maken, en dat aan vele geboorteakten de belangrijke aanwijzing van de namen der ouders zou gaan ontbreken, om niet eens te spreken van de andere vereischten die art 31 stelt. Doch, was deze eenigszins gedwongen uitlegging noodig, om

het geheim van den Franschen medicus te beschermen, die anders door de exceptie van art. 378 C. P. tot spreken zou worden gedwongen, bij ons behoeft men niet zijn toevlucht te nemen tot diergelijke twijfelachtige kunstgrepen, om tot dat doel te geraken. Ons art. 272 kent geene exceptie en roept den medicus slechts toe: „le secret est absolu, ou il n'est pas." Dat is zijn eerste plicht, waar de andere voor wijken moet De wetgever heeft zelfs ook eenigszins blijk gegeven, deze meening toegedaan te zijn, waar hij toch de bepaling van art. 448 in het Derde Boek onder de overtredingen geplaatst heeft, terwijl art. 272 onder de misdrijven te vinden is.

Waar twee plichten met elkaar strijden, moet de minste voor den voornaamsten wijken; wat het zwaarste is, moet het zwaarste wegen; een oude waarheid, die hier zeer zeker in praktijk gebracht moet worden!

Eenige bladzijden hooger heb ik er op gewezen, dat de Regeering zich in de Memorie van Toelichting ten onrechte heeft beroepen op art. 41. Welnu, ik meen hier met recht deze zelfde bepaling te kunnen noemen, om aan te toonen, dat de Strafwet mijne bewering staaft. Art. 42 toch zegt: „niet strafbaar is hij, die een (straf-„baar) feit begaat in de uitvoering van een wettelijk „voorschrift." Men heeft nu, steunend op dit artikel, algemeen aangenomen, dat het geoorloofd is een oogstveld te vertreden (art. 460) om iemand hulp te verleenen, die in oogenblikkelijk levensgevaar verkeert (art. 450), terwijl men in dat geval met twee overtredingen te doen

heeft; moet men dan niet veeleer tot het besluit komen, dat het geoorloofd is zich schuldig te maken aan de overtreding genoemd in art. 448, wanneer men daarmede de verplichting door art. 272 opgelegd, in het oog kan houden? Ik meen dus door het hier meegedeelde tot de conclusie te mogen komen, dat in de gevallen, waarin de medicus vindt, dat hij den naam van de moeder moet geheim houden, hij wel den dag en het uur van de geboorte en den voornaam van het kind mag opgeven met en benevens de vermelding, waar het kind is geboren, in welke gemeente, en zelfs dat hij het kind aan den ambtenaar van den burgerlijken stand mag vertoonen — pas geboren kinderen hebben nog geen familietrekken. Wanneer hij zich van verdere aanwijzingen onthoudt, behoeft hij niet de minste vrees te koesteren, dat hij om zijn stilzwijgen tot boete veroordeeld zal worden.

D. Besmettelijke Ziekten.

Art. 6 der wet regelende de uitoefening der geneeskunst van 1 Juli 1865 (Stbl. n⁰. 60) luidt aldus: „Zij (de medici) „geven aan den inspecteur hunner provincie en aan den „burgemeester en wethouders hunner gemeente onverwijld, „en uiterlijk binnen drie dagen, kennis, wanneer eene „ziekte, waardoor de volksgezondheid bedreigd wordt, „door hen is waargenomen.”

Deze kennisgeving sluit geenszins eene schending van het medisch geheim in zich, daar de wet niet de minste

voorschriften geeft, hoe ze moet zijn ingericht, en waaruit de opgave moet bestaan. De eenige aanwijzing, die we dienomtrent hebben, is te vinden in het vorig artikel (art. 5) betreffende de verklaring van overlijden, waar gezegd wordt, „dat de gêneesheeren daarbij naar hunne „overtuiging, doch met inachtneming van den door hen „afgelegden eed of belofte van geheimhouding, zoo nauw- „keurig mogelijk opgave moeten doen van de oorzaak „van den dood."

Hieruit blijkt voldoende, dat de wet op de geneeskunde geen schending van geheimen wil, zoodat ik mij met dit punt niet verder behoef in te laten, aangezien eene beslissing omtrent de al- of niet-deugdelijkheid der bepaling buiten het kader van dit proefschrift valt en niet door juristen, maar door medici genomen moet worden. Anders echter is het gesteld met art. 16 der wet tot voorziening tegen besmettelijke ziekten van 4 Dec. 1872 (Stbl. 134), dat luidt: „onverminderd de kennisgeving „aan den geneeskundigen inspecteur in art. 6 der wet „van 1 Junij 1865 (Stbl. n⁰. 60) voorgeschreven, geeft „de geneeskundige, die een lijder aan Aziatische cholera „of aan pokken waarneemt, daarvan binnen 24 uur kennis „aan den burgemeester van de gemeente, waarin de zieke „is aangetroffen." Wel is waar vindt men hier evenmin als in bovengenoemd art. 6 eene opgave omtrent den inhoud van de kennisgeving, maar in art. 20 van dezelfde wet van 1872 lezen we, dat „huizen en vaartuigen, waarin „eene besmettelijke ziekte voorkomt, onmiddelijk en uiter-

„lijk binnen 24 uren na de aangifte door de zorg van „den burgemeester, ten koste der gemeente, voorzien „worden van een van buiten duidelijk zigtbaar kenmerk, „zoo noodig van meer dan een, de woorden, „besmette- „lijke ziekte", en den naam der ziekte vermeldende. Het „kenmerk moet aldaar verblijven, totdat door eene ver- „klaring van eenen geneeskundige is gebleken, dat het „gevaar van besmetting is geweken."

Uit deze bepaling blijkt mijns inziens, dat men van den behandelenden arts meer verlangt, dan de eenvoudige opgave, dat hem een geval van besmettelijke ziekte bekend is. Hij moet de plaats, d. w. z. het huisnummer en den naam der ziekte vermelden aan het dagelijksch bestuur der gemeente. In hoeverre bestaat er nu in deze aangifte eene schending van geheimen? Wij zagen op bldz. 34, dat in Frankrijk dit niet onder de geheimen van den medicus gerekend wordt, omdat het geen schande over den zieke brengt, als een dergelijk ziektegeval bekend wordt, en dat dus de medicus in dit geval zonder bezwaar het wettelijk voorschrift kan opvolgen.

Met deze zienswijze kan ik mij echter onmogelijk vereenigen; in de eerste plaats omdat de schande niet zoo absoluut uitgesloten is. Dit leert mij namelijk Dr. BROUARDEL, — dezelfde, die de Fransche theorie verdedigt op de bovengenoemde gronden, — door het volgende voorbeeld [1]): Iemand wordt plotseling. door de cholera overvallen op

[1]) Zie BROUARDEL blz. 232

eene plaats, waar hij niet had moeten zijn, bij voorbeeld in den nacht bij eene getrouwde of andere vrouw, die de zijne niet is. Door het aangeven van de plaats wordt in dat geval zeer zeker in mindere of meerdere mate schande berokkend aan genoemden persoon. Doch ook al brengt de aangifte geen schande aan, zoo kan ze toch groot nadeel ten gevolge hebben voor den patient, zijne huisgenooten en zijne buren zelfs. Eene winkelnering of eene publieke vermakelijkheid gaan zeer zeker een donkere toekomst te gemoet, wanneer op hunne deur het merk: „Cholera Asiatica" of „Roodvonk" wordt geplakt. Het gevolg is natuurlijk, dat òf de patient uit vrees voor de aangifte, onverzorgd blijft liggen, wanneer hij of zijne huisgenooten vermoeden, dat hij is aangetast door eene besmettelijke ziekte, òf er wordt een medicus geroepen, die de diagnose verzwijgt, om zijn zieke niet te benadeelen. Dat dit laatste bepaald menigmaal gebeurt, is eene algemeen bekende zaak. Zoo vind ik de mededeeling van Dr. ALETRINO in zijn proefschrift niet onaardig, dat de Kalverstraat op het punt van besmettelijke ziekten de gezondste straat van Amsterdam schijnt te zijn, omdat men daar hoogst zelden een briefje aangeplakt vindt, eene zoodanige ziekte aankondigend. [1])

Wanneer de medicus geen mededeeling van zijne bevinding doet, omdat hij zijn geweten hooger stelt dan de wet, of omdat hij weet, dat hij door de opgave nevens

---

[1]) ALETRINO, blz 55.

den patient ook zichzelf benadeelt, is hij zeker laakbaar; maar hij is dit niet, wanneer hij die opgave evenals de volledige geboorte-aangifte nalaat, omdat hij den plicht, die art. 272 hem oplegt, belangrijker acht, dan dien waartoe deze bepaling van de wet op de besmettelijke ziekten hem tracht te dwingen. Art. 42 van de Strafwet vrijwaart hem ook hier voor straf.

Het is verre van mij, dat ik eene veelvuldige toepassing van dat art. 42 zou goedkeuren. Die bepaling beschermt een noodrecht, dat mijns inziens in een goed strafsysteem zoo weinig mogelijk behoort voor te komen. Bij de geboorte-aangiften beken ik, dat geen andere uitweg mogelijk is, aangezien de artt. 30 en 31 B. W. niet alleen voor de medici, maar in de eerste plaats voor den vader zijn geschreven, en deze artikels dus, als zijnde van het hoogste gewicht voor het onderhoud van goede akten van den burgerlijken stand, gehandhaafd moeten worden, terwijl ze slechts in sommige gevallen in tegenspraak komen met het medisch geheim. Hier echter hebben we met geheel iets anders te doen. Naast het hier besproken art. 16 staat art. 19 van dezelfde wet van 1872, welk artikel aan het hoofd van een gezin, houders van logementen enz. denzelfden plicht tot aangifte oplegt. Waar de medicus dus zwijgt, blijft toch altijd nog die verplichting op den huisvader rusten, en deze wordt bij niet-aangifte evenzeer met straf bedreigd. Laat men nu art. 16 vervallen, dan blijft toch de aangifte, zij het dan ook door een ander, bestaan; het gemeente-

bestuur wordt eveneens in staat gesteld zijne maatregelen te nemen, de geneesheer wordt niet meer in verzoeking gebracht zijnen plicht van geheimhouding aan een anderen op te offeren, en de gevallen, waarin art. 42 zou moeten worden toegepast, zijn weer met één verminderd.

Ik wil niet ontkennen, dat er in deze redeneering eene leemte bestaat, die zich in de praktijk spoedig zal doen gevoelen Hoe komt namelijk de huisvader van art. 19 aan de wetenschap, dat er in zijne woning een geval van besmettelijke ziekte voorkomt?

Wanneer de zieke meerderjarig is, wordt de arts door zijnen eed verhinderd het hoofd van het gezin in kennis te stellen met het door hem waargenomene, en men behoeft geen medicus te zijn, om te weten, dat het dikwijls lang kan duren, eer een leek tot de wetenschap komt, dat de ziekte, waaraan hij zelf of iemand in zijne omgeving lijdt, van besmettelijken aard is. Het is een feit dat de wet hierin niet voorziet. Wèl geven art. 27 en 28 van de wet van 1872 aan de geneeskundige ambtenaren, de leden der geneeskundige raden en den burgemeester de bevoegdheid om de woningen der ingezetenen huns ondanks binnen te treden, maar, dat deze bevoegdheid ten eenenmale onvoldoende is, om in de bestaande behoefte te voorzien, springt duidelijk in het oog. Hoe de wet moet zijn ingericht, om het kwaad te verhelpen, verklaar ik ronduit niet te weten. Ik houd mij echter overtuigd, dat een schrander geneesheer zich wel uit de moeielijkheid zal weten te redden. Zeer zeker is dit niet

aan iedereen gegeven, maar ik behoor ook niet tot degenen, die de meening zijn toegedaan, dat het beroep van geneesheer voor alle klassen van de maatschappij moet openstaan, eene meening, die helaas hier te lande maar al te veel veld schijnt te winnen. Moeilijke quaestiën als deze — en zoo zijn er ontelbare — maken de betrekking tot eene uiterst kiesche en delicate, en er behoort een hooge graad van beschaving en menschenkennis toe, om tot eene goede oplossing er van te geraken.

E. Levensverzekering-Maatschappijen.

Tegenover eene levensverzekering-maatschappij kan een geneesheer in 2 verhoudingen komen te staan: 1e hij kan zijn aangesteld door de maatschappij om degenen, die zich ter assurantie aanbieden, te onderzoeken en 2e kan hij als huisdokter van iemand, die zich wil verzekeren door de maatschappij aangezocht worden, om een attest af te geven omtrent den gezondheidstoestand van dien persoon. Eene derde positie, waarin hij slechts middellijk met de assurantie-maatschappij te doen heeft, is deze, dat de familie hem uitnoodigt om, ter uitkeering van de premie, de diagnose der laatste ziekte op te geven.

Het geval sub 1 genoemd kunnen we hier buiten bespreking laten. Evenmin als de deskundige bij de justitie is de arts hier in zijne functie van practiseerend geneesheer werkzaam. De eed heeft hierop dus geene betrekking. In

de beide andere gevallen doet zich de zaak echter geheel anders voor. Daar heeft men niet met den ambtenaar eener maatschappij te doen, van wien men vooraf weet, dat hij verplicht is, alles te openbaren, wat hij waarneemt, maar de practiseerende arts wordt opgeroepen, om aan derden mede te deelen, wat hem in het volle vertrouwen op zijne stilzwijgendheid is toevertrouwd Kan men zich ergerlijker schending van het medisch geheim voorstellen? Het is mij daarom ten eenenmale onbegrijpelijk, hoe er ten onzent nog één medicus gevonden kan worden, die er zich toe leent, om het gevraagde attest af te geven. Het gaat ook niet aan te beweren, dat hij dit wel zou mogen doen, wanneer het attest goed zou luiden, terwijl hij slechts bij ongunstige mededeelingen de afgifte zou moeten weigeren. In dat geval zou g e e n attest natuurlijk gelijk staan met een s l e c h t. Evenmin mag de geneesheer aan de toestemming van den patient zijn recht om te openbaren ontleenen. In de eerste plaats weet hij dikwijls ten nadeele van dezen meer te zeggen, dan deze zelf weet; menigmaal toch is het voor het heil van den patient van het hoogste gewicht, dat hij onkundig gelaten wordt van ongeneeslijke ziekten, waaraan hij lijdende is. Maar in de tweede plaats heb ik nog nooit vernomen, dat een particulier persoon dispensatie kan geven van een plicht door de wet opgelegd, wat hier toch het geval zou zijn. Op zeer duidelijke en afdoende wijze is op dit alles gewezen door Dr. HEIJNSIUS in het verslag door dezen Hoogleeraar in 1863 uitgebracht in de 15e algemeene vergadering der

Nederlandsche maatschappij tot bevordering der genees-kunst [1]). Hij komt daar tot de volgende conclusie:

„1e dat de particuliere artsen zich moeten onthouden „van de beantwoording der vragen, die van wege de „Levensverzekering-maatschappijen hun worden voorgelegd, „ondanks dat dit geschiedt door tusschenkomst hunner „cliënten; 2e dat het onderzoek en de beoordeeling van „de geschiktheid der zich aanmeldende personen voor de „Maatschappijen van Levensverzekering uitsluitend moet »worden overgelaten aan den arts, dien de Maatschappij „als deskundige tot raadsman heeft gekozen."

De Maatschappij zelve heeft deze conclusie bevestigd door in de 16e algemeene vergadering in 1864 als hare meening uit te spreken: „dat de geneeskundigen zich „moeten onthouden van de invulling der vragen den „gezondheidstoestand hunner patienten betreffende, welke „door de Maatschappijen van Levensverzekering hun plegen „voorgelegd te worden."

In de vergadering van den geneeskundigen kring te Amsterdam van den 10den April 1888 is deze meening nogmaals bevestigd, terwijl de conclusie door de „association générale des médecins de France" genomen volkomen gelijkluidend is.

Desniettemin gaan de Levensverzekering-maatschappijen voort met in hunne statuten die rechtstreeks met de wet strijdige bepaling op te nemen, de regeering keurt die

---

[1]) Nederl. Tijdschrift v. Geneeskunde VIIe Jaargang blz. 473. 1863.

statuten geregeld goed en de meeste geneesheeren gaan voort met attesten af te geven, alsof er geen eed en geen strafwet bestond.

Zooals het met de attesten gesteld is, zoo is het ook met de diagnose na overlijden. Ook hier heeft de Maatsch. tot bev. v. d. beoef. der Geneesk. in hare vergadering van 3 Juli 1888 als haar oordeel uitgesproken; dat: „de „verklaring omtrent de oorzaak van den dood door den „geneeskundige behoort geweigerd te worden" [1]). Ook hier drukt deze het voetspoor van de meest gezag hebbende wetenschappelijke colleges in Frankrijk o. a. van de Société de médecine légale, welke als haar oordeel uitsprak: „que „les médecins feront bien de refuser toujours et absolument de délivrer des certifications indiquant la nature „de la maladie à laquelle a succombé un de leurs clients, „et des circonstances dans lesquelles il est mort", doch ook in dit geval is het resultaat van al die pogingen om de opinie omtrent deze zaak te wijzigen, al even gering geweest.

Dit blijkt wel ten duidelijkste uit eene rechterlijke uitspraak van den allerjongsten tijd. Voor de rechtbank te 's Gravenhage werd verleden jaar eene vordering ingesteld tegen de Eerste Nederl. Levensverzekering-maatsch., aldaar gevestigd, tot uitbetaling van een bedrag van ƒ 10,000, verzekerd op het leven van iemand, die zich,

---

[1]) Weekblad van het Nederl. Tijdschrift v. Geneeskunde IIe deel pag. 438 en 439.

naar men zegt, van het leven zou beroofd hebben.

De Maatschappij wierp tegen deze vordering eene niet-ontvankelijkheid op, omdat de eischer niet had overgelegd eene geneeskundige verklaring omtrent de oorzaak van den dood. Deze verklaring kon niet overgelegd worden, omdat de geneesheer, die het lijk geschouwd had, weigerde eene verklaring af te geven, zich daarbij beroepende op zijnen ambtseed en zijne overtuiging, dat het afgeven van dergelijke verklaringen in strijd is met den plicht van den geneesheer.

De rechtbank heeft bij haar vonnis van 20 Dec 1889, den eischer niet-ontvankelijk verklaard op grond van het niet overleggen eener geneeskundige verklaring. (W. v. h. R. 5433). Van dit vonnis is in hooger beroep gekomen.

Op 17 Sept. 1890 is de zaak voor het Hof bepleit door Mr. J. J. BERGSMA, aan welk pleidooi ik het volgende ontleen. [1]) Op den rug van de polis zijn gedrukt de algemeene voorwaarden, waaronder de verzekering wordt gesloten. Die voorwaarden bevatten echter allerlei détails, die niet beschouwd kunnen worden als een integreerend deel der overeenkomst. Zij maken meer een soort van reglement van orde voor partijen uit. Zijn de voorwaarden van zoo groot belang, dat daarvan de verzekering afhangt,

---

[1]) Ik acht het mijn plicht te dezer plaatse aan Mr. BERGSMA mijn openlijken dank te betuigen voor de welwillende wijze, waarop hij mij in deze zaak heeft ingelicht.

dan staat het er uitdrukkelijk bij. Dit is echter niet het geval met het overleggen der geneeskundige verklaring omtrent de oorzaak van den dood. Ziehier natuurlijk een eerste grond, waarom de uitspraak der rechtbank appellabel was; maar al stond deze voorwaarde onder de gewichtige, dan behoorde de rechter den eischer nog in het gelijk te stellen, omdat de reden, dat de eischer de verklaring niet kan overleggen, niet is een gril van den geneesheer, maar het gevolg van diens ernstige wetenschappelijke overtuiging, dat hij de verklaring op grond van zijn eenmaal gezworen eed moest weigeren te geven, omdat die voorwaarde onzedelijk is, en het derhalve eene bij uitstek onredelijke daad van de verzekerende maatschappij is, op dien grond de uitbetaling van het verzekerde bedrag te weigeren.

Het Hof heeft in zijne zitting van 20 Oct. '90 het vonnis in appèl over deze zaak geveld en den eischer afgewezen. De motiveering van dit vonnis bevreemdt mij echter in de hoogste mate. De eischer zou n. l. niet bewezen hebben, dat hij in de feitelijke onmogelijkheid verkeerde eene geneeskundige verklaring te verkrijgen. Volgens het Hof had de eischer alzoo, na de weigering van Dr. PIEPERS te 's Hage om de gevraagde verklaring te geven, de geheele residentie moeten doorzoeken, of er ook soms een arts te vinden zou zijn, die zich bereid verklaarde zijne gemoedsbezwaren op zijde te zetten. Het beroep op de Nederlandsche Maatschappij tot bevordering der Geneeskunde wordt ook van geen waarde geacht,

daar de besluiten van dat lichaam geen wettig verbindende kracht hebben. Waarheen moeten zich echter de artsen in het vervolg om advies wenden in gewetensquaesties, wanneer zelf de conclusies van dat lichaam, uit de bekwaamste en ernstigste mannen samengesteld, eenvoudig op zijde gezet en van niet de minste waarde gerekend worden?

Zulk eene wijze van zich af te maken van aangelegenheden van het hoogste gewicht kan ik niet anders dan betreurenswaardig noemen. Het behoeft dan ook geen betoog, dat ik het in dezen volkomen eens ben met de meening door Mr. BERGSMA met zooveel klem verdedigd. Het is mijns inziens dan ook ten zeerste wenschelijk, dat er door den Hoogen Raad ten spoedigste eene uitspraak conform aan die meening gedaan wordt, opdat de artsen weten, dat ze bij het gerecht steun vinden in hun pogen om in alles getrouw te zijn aan hunnen eed en niet telkens voor het dilemma gesteld worden, om òf hun plicht van geheimhouding te schenden, òf hunne patienten grootelijks te benadeelen.

F. STATISTIEKEN EN AANGIFTEN VAN OVERLEDENEN.

Art. 5 van de wet van 1 Juli 1865 bepaalt: „De geneeskundigen onderteekenen bij het overlijden van elk „hunner lijders ten behoeve van den ambtenaar van den „burgerlijken stand eene verklaring van dit overlijden, „en doen daarbij naar hunne overtuiging, doch met

„inachtneming van den door hen afgelegden eed of belofte „van geheimhouding, zoo nauwkeurig mogelijk opgave „van de oorzaak van den dood."

Waartoe dient dit wetsartikel? In de eerste plaats om, zooals de Minister THORBECKE in de missive van 11 November '65 het uitdrukt, den ambtenaar het zekerst, zoo niet eenig bewijs te leveren, dat de persoon, die als overleden wordt aangegeven, werkelijk overleden is. De bepaling is voorzeker voor een goede contrôle van het hoogste belang, maar daarvoor is het buiten twijfel onnoodig „zoo nauwkeurig mogelijk opgave van de oorzaak van den dood" te doen. Voegt de medicus die opgave daarbij, dan zal hij in vele gevallen zich schuldig maken aan het openbaren van geheimen, want in de sterfregisters wordt de opgave van den medicus getrouw geboekt, en van deze registers kan iedereen uittreksels verkrijgen krachtens art. 24 B. W.

Het hierboven aangehaalde art. 5 heeft echter nog eene andere strekking; het moet namelijk een goede statistiek helpen bevorderen, zooals THORBECKE in de bovengenoemde missive mededeelt. In hoeverre eene goede statistiek de publieke gezondheid kan bevorderen, weet ik niet; dat is eene zaak, die ik gaarne ter beoordeeling overlaat aan de medici. Dit wil ik echter niet nalaten te vermelden, dat er eene menigte mannen van het vak gevonden worden, die aan de statistiek al bitter weinig hechten en de goede gevolgen er van nog steeds met verlangen te gemoet zien. De wet echter eischt nu een-

maal die statistische opgaven, en de geneesheer heeft haar te gehoorzamen „met inachtneming van zijn ambtseed." Welnu, dit kan zeer goed. Evenmin als de ambtenaar van den burgerlijken stand bijzonderheden noodig heeft omtrent het overlijden, heeft de statistiek iets met namen en voornamen te maken. De arts omschrijve de ziekte zoo nauwkeurig mogelijk voor de statistiek, maar houde de opgaven goed uiteen. Deze oplossing der quaestie is vrij eenvoudig; ze strookt echter niet met de redactie van art. 5. Hier wordt toch niet de minste waarborg gegeven voor dat uiteenhouden, en in de praktijk geschiedt het ook niet.

Wil de geneesheer dus zijn geheim hoog houden, dan moet hij, of den naam verzwijgen, of de oorzaak van den dood, zoodat art. 5 nimmer aan de bedoeling van THORBECKE beantwoorden kan. Het is derhalve een uiterst slechte bepaling, die den scrupuleusen geneesheer ieder oogenblik in de grootste verlegenheid brengt. Het bevreemdt mij daarom zeer, dat in de 25 jaren, dat deze wet bestaat, hierin nog geen wijziging is gebracht, vooral omdat wij sinds 1880 in Frankrijk eene regeling zien, die aan alle vereischten voldoet en in de praktijk uitstekend werkt.

Ziehier de organisatie van deze zaak te Parijs, zooals Dr BERTILLON, Chef des travaux statistiques de la ville, ze mededeelt [1]). De statistiek omtrent de oorzaken

---

[1]) BERTILLON. Gazette des hôpitaux. Jeudi 22 Avril 1886.

van het overlijden te Parijs, werd vroeger alle acht dagen opgemaakt uit de bulletins, die de geneeskundige ambtenaren [1]) invullen. Sinds 1880 heeft men met volledige instemming van de Académie de médecine de hulp der practiseerende geneesheeren voor die taak ingeroepen. Het gemeentebestuur zendt dezen een brief, waarin hij verzocht wordt „s'il le juge à propos", op een anoniem stuk, dat bij dien brief is gevoegd, de oorzaak van den dood in te vullen. Wil de geneesheer niet antwoorden, dan heeft hij volle bevoegdheid om te zwijgen; in dat geval ontleent men de statistiek aan de bulletins der ambtenaren zooals vroeger. Wil hij echter spreken, dan is hij ook volkomen zeker, dat het geheim bewaard blijft, omdat het in te vullen stuk anoniem is. Het nummer op dit stuk correspondeert niet met een naam, maar met het nummer, dat op het bulletin van den geneesheer-ambtenaar te vinden is Het bureau der statistiek krijgt de beide bulletins, maar geen enkelen naam te zien, zoodat het ontdekken van geheimen feitelijk onmogelijk is. De burgemeester krijgt het ingevulde stuk van den huisdokter niet te zien, daar het direct opgezonden wordt naar het

---

[1]) De geneeskundige ambtenaren (médicins de l'état civil) moeten zich verzekeren, dat de dood der overledenen een natuurlijke is geweest; zij moeten daartoe onderzoeken, wat de oorzaak van den dood is en den uitslag van dat onderzoek opteekenen. Het is eene uitstekende gedachte, dat men dezen politiedienst opdraagt aan ambtenaren, die geen geheim te bewaren hebben, en niet, zooals bij ons, afgaat op de verklaring van een geneesheer, die herhaaldelijk door zijn eed zal gedwongen worden om deze onvolledig te maken.

statistisch bureau. Ziedaar de uitstekende regeling in Parijs. Voor het platteland heeft Dr. PASSANT eene andere inrichting voorgesteld, die aanvaard is in de algemeene vergadering van de „Association des médecins de France" op 3 Mei 1886 [1]), en welke in hoofdtrekken luidt als volgt:

Zoodra de burgemeester eene aangifte van overlijden ontvangt, zal hij den arts, die den overledene behandeld heeft, een bulletin doen toekomen, dat deze heeft in te vullen en hetwelk alle bijzonderheden behalve den naam zal moeten bevatten. Genoemd bulletin wordt aan den geneesheer onder zegel teruggezonden, en deze zendt het terstond ongeopend op aan den president van den geneeskundigen raad van het arrondissement, welke ze weder alle drie maanden opzendt aan den geneeskundigen raad van het departement, die daarop de statistieken uit al die gegevens opmaakt.

Ziedaar eene regeling, waarvan de invoering bij ons ook zeer wenschelijk zou zijn. Dit groote voordeel levert zij op, dat de opgaven voor den burgerlijken stand en voor de statistiek streng gescheiden zijn, dat de eerste geen bijzonderheden, de tweede geen namen bevat, en dus een volledige waarborg verkregen wordt, dat het geheim der artsen onverlet bewaard blijft.

---

[1]) Dr. BROUARDEL, pag. 110.

G. Delicten van non-revelatie (Delicta reticentiae).

Bij de bespreking van art. 272 van de Strafwet zagen we reeds, dat onze wet een groote stap voorwaarts heeft gedaan door den medicus nergens meer te dwingen, om voor den rechter getuigenis af te leggen van hetgeen in zijne betrekking ter zijner kennis is gekomen. Zien wij thans hoe het gesteld is met de aangifte van strafbare feiten.

In de eerste plaats valt ons oog op het bekende art. 11 Strafvord., dat zijne twijfelachtige vermaardheid daaraan te danken heeft, dat het zonder eenige sanctie is. Het luidt aldus:

„Een ieder, die getuige is geweest van een aanslag, „hetzij tegen de openbare rust of veiligheid, hetzij tegen „iemands leven of eigendom, zal gehouden zijn daarvan „dadelijk berigt te geven aan den ambtenaar van het „Openbaar Ministerie bij de rechtbank, hetzij van het „arrondissement, waarin de daad gepleegd is, hetzij van „dat, alwaar de verdachte woont of kan worden gevonden, „of aan een der hulpofficieren.

„De vorenstaande bepaling is niet toepasselijk op de „personen bij het tweede en derde lid van art. 66 ver- „meld."

In het 3de lid van art. 66 lezen wij, dat niet genoodzaakt kunnen worden getuigenis af te leggen, zij, „die „uit hoofde van hunnen stand, beroep of wettige betrek- „king tot geheimhouding verplicht zijn, doch alleen en

„bij uitsluiting nopens hetgeen waarvan de wetenschap „aan hen als zoodanig is toevertrouwd."

Ik kan niet zeggen, dat ik het bestaan van eene lex imperfecta, onder welken vorm ook, toejuich. Moreele principes behooren nu eenmaal niet thuis in onze moderne wetboeken; ze worden geregeld overtreden en strekken niet tot verhooging van den eerbied voor de wet. Tegen art 11 Strafvord. heb ik bovendien nog dit, dat het een stelsel van stille verklikking in de hand werkt en de lieve vrijheid, waarop het Nederlandsche volk boven alles gesteld is, ten zeerste benadeelt.

De Regeering was dan ook tegen de invoering dezer bepaling, die op aandrang van de rapporteurs in onze wet behouden is Nu we echter eenmaal deze bepaling bezitten, moet ze ook zuiver zijn en niet in strijd met onze overige wetgeving, wat thans door de aanhaling van het 3e lid van art. 66 het geval is. De personen toch in dat artikel genoemd, worden alleen van de verplichte aangifte ontslagen omtrent hetgeen, waarvan de wetenschap aan hen als zoodanig is toevertrouwd. De geneesheeren hebben evenwel allen den eed gezworen, dat zij aan niemand zullen openbaren, niet alleen, wat hun in de uitoefening hunner betrekking als geheim is toevertrouwd, maar ook wat als geheim ter hunner kennis is gekomen. Staat men er dus op art. 11 te behouden, en wil men de naleving van het voorschrift niet in vele gevallen absoluut onmogelijk maken, dan dient men art. 66 in bovengemelden zin te wijzigen.

Beschouwen wij nu de artikelen 135—137, dè zoogenaamde delicta reticentiae (beter „van niet-openbaring,” omdat de eerste uitdrukking te ruim is en ook op andere gevallen slaat, dan de hier genoemde b. v. op a. 368, 441, 448 Strafwet) dan zien wij, dat de duidelijkheid, die bij de bewerking van ons nieuwe Strafwetboek vóór alles is in acht genomen, ook hier de oorzaak is geweest van eene ondubbelzinnige bepaling.

In hoeverre de voorschriften van art. 135 en 136 wenschelijk zijn, is een vraag, die ik hier niet heb te beantwoorden; het eenige wat ik mij heb af te vragen is, of het medisch geheim bewaard blijft bij de toepassing dezer artikelen. Buiten twijfel kan het antwoord volkomen toestemmend luiden. Art. 137 stelt hen van „de aangifte vrij, die uit hoofde van hun ambt of beroep „zich van het afleggen van getuigenis zouden kunnen „verschoonen” Duidelijk wordt hiermede uitgemaakt, dat de wetgever de geneesheeren in geen enkel opzicht als politie-dienaren wil beschouwen. Wat de arts in zijne betrekking verneemt, daarvan mag hij gebruik maken om tot genezing zijner zieken te geraken; voor bekendmaking aan de justitie zijn die mededeelingen, die bevindingen niet bestemd. Mijns inziens spreken bepalingen, als art. 11 en 137 inhouden, van zelf en zou men het tegendeel niet anders dan „misbruik van vertrouwen” kunnen noemen. Het is er echter verre van, dat deze mijne meening algemeen gedeeld wordt. Eene bepaling als het door mij aangehaalde gedeelte van

art. 137 zal men vergeefs zoeken in eene vreemde wet.

De Code Pénal behandelt de delicta reticentiae in de artikelen 103—107. In art. 107 vinden wij wel verschillende familiebetrekkingen van de verplichte revelatie uitgesloten, maar aan ambts- of beroepsgeheimen wordt daar niet gedacht. Hoe men in Duitschland, Engeland en Italië over deze zaak denkt, heb ik boven bij de bespreking der vreemde wetgeving op het stuk van ambts-geheimen reeds voldoende aangetoond.

Dat men echter in ons land, waar de wet zoo duidelijk spreekt en zich zoo uitdrukkelijk verklaart voor de heiligheid dier geheimen, tal van geneesheeren aantreft, die de misdrijven, die ze in en door hun beroep vernemen aan de justitie aangeven, is mij ten eenenmale onbegrijpelijk. Toch vernam ik uit den mond van een officier van Justitie, dat herhaaldelijk geneesheeren abortus of pogingen daartoe, die zij niet anders hadden waargenomen, dan in hunne functie van practiseerend geneesheer, kwamen aangeven. En de Justitie, in plaats van deze artsen-politieagenten te vervolgen op grond van overtreding van art. 272 Strafwet, neemt hunne aangiften dankbaar aan en vermaant ze in het vervolg diligent te zijn in het opsporen van diergelijke feiten. Gaarne wil ik aannemen, dat zij bij deze wijze van handelen volkomen te goeder trouw is; het is zelfs niet onbegrijpelijk, dat zij meer waarde hecht aan eene belangwekkende aangifte, dan aan het bewaren van beroepsgeheimen, maar men moet dit wetende toch tot de conclusie komen, dat het Openb.

Ministerie eenigszins naar zich toe rekent. Men mag zich vrij beijveren om de Strafwet te verbeteren en haar zoo in te richten, dat er niet de minste twijfel omtrent hare bedoeling over is; wanneer de justitie die verbeteringen eenvoudig buiten toepassing laat, is de tijd en de zorg, die men aan de samenstelling van een groot wetboek wijdde, eenvoudig verspild en worden de strengste bepalingen in werking gelijk aan het gewraakte artikel 11 W. van Strafvord., nuda praescripta.

In hare gevolgen is deze houding der justitie nog gevaarlijker, want de artsen, misleid door die houding, gaan hun gang met alle misdrijven, die ze ontdekken aan te geven, in de overtuiging, dat ze eene goede daad verrichten; het publiek echter, dat de dupe is van die politie-diensten, zal er meer en meer voor terugschrikken anders dan in den uitersten nood de hulp der medici in te roepen, zoo dit uit vrees voor schande en straf al niet geheel wordt nagelaten.

Dat dit niet de bedoeling van den wetgever geweest kan zijn, behoef ik niet te vermelden. Men zal mij echter tegenwerpen, dat er misdrijven zijn, die de geneesheer alleen kent en kan kennen, en die ongestraft zullen blijven, als hij ze niet aangeeft. Gaarne erken ik dit, maar ik zie niet in, dat het een argument tegen mijne meening is. Men zou even goed jammerklachten kunnen uiten over het feit, dat er dagelijks tal van misdrijven en overtredingen gepleegd worden, die door niemand worden ontdekt en dus ongestraft blijven. De wet verbiedt den

medicus nu eenmaal te spreken; of hij dus het misdrijf kent of niet, doet niets ter zake. Wanneer men een Katholiek priester vrij kon laten spreken, zouden er eene menigte zelfs zeer zware misdrijven aan het licht komen, die thans onbekend en derhalve onvervolgd blijven. Niemand denkt er echter aan dezen uit te noodigen tot openbaring van het in de biecht vernomene, maar met den medicus, die meer aan den weg timmert, meent men het niet zoo nauw te moeten nemen, hoewel de gevallen toch precies gelijk staan.

Men schermt gaarne met groote woorden en zegt, dat het publiek belang hooger staat dan dat van het individu, maar zij, die aan die bewering het recht ontleenen, om den medicus tot revelatie te nopen, bedenken niet, dat men de menschheid oneindig meer benadeelt door haar het vertrouwen te ontnemen op de mannen der wetenschap, die alleen door eene openhartige mededeeling in staat gesteld kunnen worden om de juiste middelen ter genezing hunner patienten te vinden. Ik ben dan ook onzen wetgever ten zeerste dankbaar, dat hij dit heeft ingezien en zelfs bij de ernstigste misdrijven, waar het leven en de veiligheid van Koning en Staat bedreigd worden, den geneesheer heeft ontslagen van de verplichting om aan te brengen, wat hij in de bediening zijner functie heeft vernomen.

BESLUIT.

Aan het einde van deze verhandeling gekomen, wensch ik een terugblik op den volbrachten arbeid te slaan. Dat ze geen aanspraak op volledigheid kan maken, erken ik gaarne, maar ik heb me ook geenszins ten taak gesteld den jongen arts den weg te wijzen door het labyrinth van moeielijkheden, die hij op iedere schrede van zijn loopbaan en in allerlei bijzondere gevallen zal ontmoeten. Daargelaten of het mogelijk is deze allen te voorzien, ontbreekt het mij aan alle ervaring en practische kennis op dit punt. Het is mijns inziens eene dankbare taak voor een bekwaam en ervaren medicus, daaraan zijn vrijen tijd te wijden en onzen Nederlandschen artsen den dienst te bewijzen, dien de beroemde geneesheer Dr. BROUARDEL aan zijne Fransche collega's heeft bewezen. Gaarne verwijs ik hen daartoe naar het in vele opzichten uitmuntende proefschrift van Dr. ALETRINO, dat ik hier meerdere malen heb aangehaald.

Ik voor mij, heb mij slechts ten doel gesteld den regel, „le secret est absolu ou il n'est pas" te toetsen

aan onze wetgeving en die van andere landen, en ik ben tot het resultaat gekomen, dat het nieuwe Nederlandsche Strafwetboek deze meening in allen deele blijkt toegedaan te zijn; dat echter het oude eedsformulier met dit principe in overeenstemming dient gebracht te worden.

Ook is mij gebleken, dat de artsen zelf, zoowel als het publiek er het beste bij varen, wanneer de medicus er zich met de meest mogelijke gestrengheid aan vasthoudt. In sommige gevallen zal het hem onbillijk toeschijnen door eene hardvochtige wet tot zwijgen gedoemd te zijn, waar een enkel woord groot kwaad zou kunnen voorkomen; dan is het echter de taak van den rechter om te toonen, dat de wet geen excepties kent op het punt van geheimhouding. Als de justitie, in plaats van den practiseerenden geneesheer tot haren dienaar te maken, hem eene strenge berisping toedient, wanneer hij geheimen komt bekend maken, zal zijn geweten hem aansporen andere middelen dan de door de wet verbodene te zoeken, om het kwaad te voorkomen.

Een enkel voorbeeld, ontleend aan het werk van BROUARDEL, wil ik vermelden, om aan te toonen, dat zelfs in de moeielijkste gevallen wel een uitweg te vinden is. Een jongmensch aan syphilis lijdende, wenscht zich in het huwelijk te begeven. Alle pogingen door den medicus (Dr. BROUARDEL zelf) aangewend om hem te bewegen van zijn plan af te zien, mislukken, daar zijne carrière afhangt van zijn aanstaanden schoonvader, en de familie het huwelijk zeer bevordert.

BROUARDEL begaf zich toen naar den aanstaanden schoonvader, en hield dezen voor oogen, dat het jongmensch niets aanbracht dan de verwachting op eene schoone carrière, en dat, als hij kwam te sterven, de toekomst zijner dochter onzeker zoude zijn; dat er derhalve aanleiding bestond om den schoonzoon uit te noodigen zijn leven te verzekeren bij eene levensverzekering-maatschappij. De vader besloot hiertoe, en het jongmensch den uitslag van het onderzoek voorziende, heeft zich teruggetrokken.

Ziedaar een voorbeeld uit honderd om aan te toonen, dat de neteligste quaesties nog wel op te lossen zijn, zonder dat men zijn geheim behoeft te schenden. Gaarne zeg ik met BROUARDEL: l'exigence des devoirs ne fléchit pas devant l'infamie d'autrui," maar waar met inachtneming van dien plicht de „infamie" kan bestreden worden, moet het geschieden, al is daartoe ook dikwijls heel wat zeemanschap noodig. Dit zijn juist de zaken, die het beroep van geneesheer tot een edel, maar ook tot een uiterst delicaat en moeielijk ambt maken, en daarom juist is het zoozeer te betreuren, dat dit schoone beroep bij ons in den laatsten tijd in de minachting van het publiek begint te komen en tot een lager stand afdaalt. Ik heb verschillende Hoogleeraren en tal van studenten ondervraagd, wie ze alzoo op de medische colleges aantreffen; eenstemmig gaven ze ten antwoord, dat jaar op jaar het aantal grooter wordt van studenten, aan wier opvoeding en beschaving in de eerste plaats nog wel het een en ander mocht worden ten koste gelegd. Plaats nu zoo

iemand eens voor eene kiesche quaestie als de hierboven besprokene. Laten we aannemen, dat we te doen hebben met een eerlijk man, met een medelijdend hart, dan moet het nog geen verwondering wekken, als hij er geen bezwaar in ziet, het geheim te schenden, en niet op de gedachte komt, dat het beoogde doel ook wel op andere wijze te bereiken is.

Het is daarom mijns inziens — en dit is de meening van vele medische hoogleeraren — van het hoogste belang, dat de Regeering de medische studie minder voor ieder toegankelijk maakt door spoedig eene herziening van de wet op het Hooger Onderwijs in dien zin voor te dragen. Dat voor zulk eene wet eene Kamermeerderheid zal te vinden zijn, welke partij ook aan het roer van Staat zal zitten, dat durf ik gerust verzekeren!

Het zal een maatregel zijn, die aan het geheele land ten goede komt; het schoone beroep van geneesheer zal er door in eere hersteld worden, en men zal weder met Homerus kunnen zeggen:

῎Ιατρος γὰρ ἀνηρ πόλλων ἀντάξιος ἀλλῶν.

STELLINGEN.

STELLINGEN.

I.

Art. 21 der wet van 25 Dec. 1878 (Stbl. 33) is verouderd. De woorden „tenzij mijne verklaring als getuige of deskundige in rechten gevorderd, of ik anderszins tot het geven van mededeeling door de wet verplicht worde" moeten wegvallen.

II.

Wanneer iemand schildert op het doek van een ander, is dit naar het Romeinsche recht *specificatio* en geen *accessio*.

III.

Tiendrecht is ondeelbaar.

IV.

De actie tot echtscheiding moet, indien de gedaagde is onder curateele gesteld, worden ingesteld tegen zijn curator.

V.

Een wisselbrief getrokken aan den order van den trekker behoeft de erkenning van genoten waarde of van waarde in rekening niet te bevatten.

VI.

De rechtsvordering van art. 777 W. v. K. kan worden ingesteld na den termijn van 5 jaar bedoeld bij art. 1490 B. W.

VII.

De curator heeft het recht telegrammen geadresseerd aan den gefailleerde te openen.

VIII.

Verstek wordt niet verleend, wanneer de gedaagde op eene latere terechtzitting niet verschijnt.

IX.

In het derde boek van het Stwb. behoorde een artikel te worden opgenomen over culpose schending van geheimen.

X.

Een voorwaardelijk in vrijheid gestelde kan zijn militairen dienstplicht niet vervullen.

XI.

De artikelen 53 en 54 Stwb. zijn overbodig.

XII.

Art. 68 al. 2 Stwb. is in strijd met de Grondwet.

XIII.

Art. 10 al. 3 Stwb. sluit de toepasselijkheid van art. 304 Stwb. op art. 303 al. 2 niet uit.

XIII.

Is eene zaak verwezen naar de openbare terechtzitting, dan moet de dagvaarding overeenstemmen met de beschikking houdende de verwijzing en mag ze geen nieuwe feiten bevatten.

XV.

Een minister, die met overschrijding zijner bevoegdheid een voor den Staat nadeelig contract sluit, is niet civielrechterlijk aansprakelijk voor de schade den Staat daardoor toegebracht.

XVI.

Het administratief gezag heeft niet de bevoegdheid, door het plaatsen van een weg op den legger der wegen onherroepelijk over de openbaarheid van dien weg te beslissen.

XVII.

Het buitengewoon lidmaatschap van Gedeputeerde Staten is onvereenigbaar met de betrekking van burgemeester.

XVIII.

Indien in eene gemeente boete gesteld is op het overtreden eener instructie aan ambtenaren, kan die boete zonder rechterlijke tusschenkomst worden opgelegd.

XIX.

De uitlevering van Nederlanders wordt in onze Grondwet verboden.

XX.

Wederinvoering van octrooien in Nederland is wenchelijk.

XXI.

Prijzen van bouwgrond hebben geen invloed op den stand der huren.

XXII.

Het invoeren van verplicht gymnastiek-onderricht op de openbare scholen voor Lager onderwijs is wenschelijk.

